

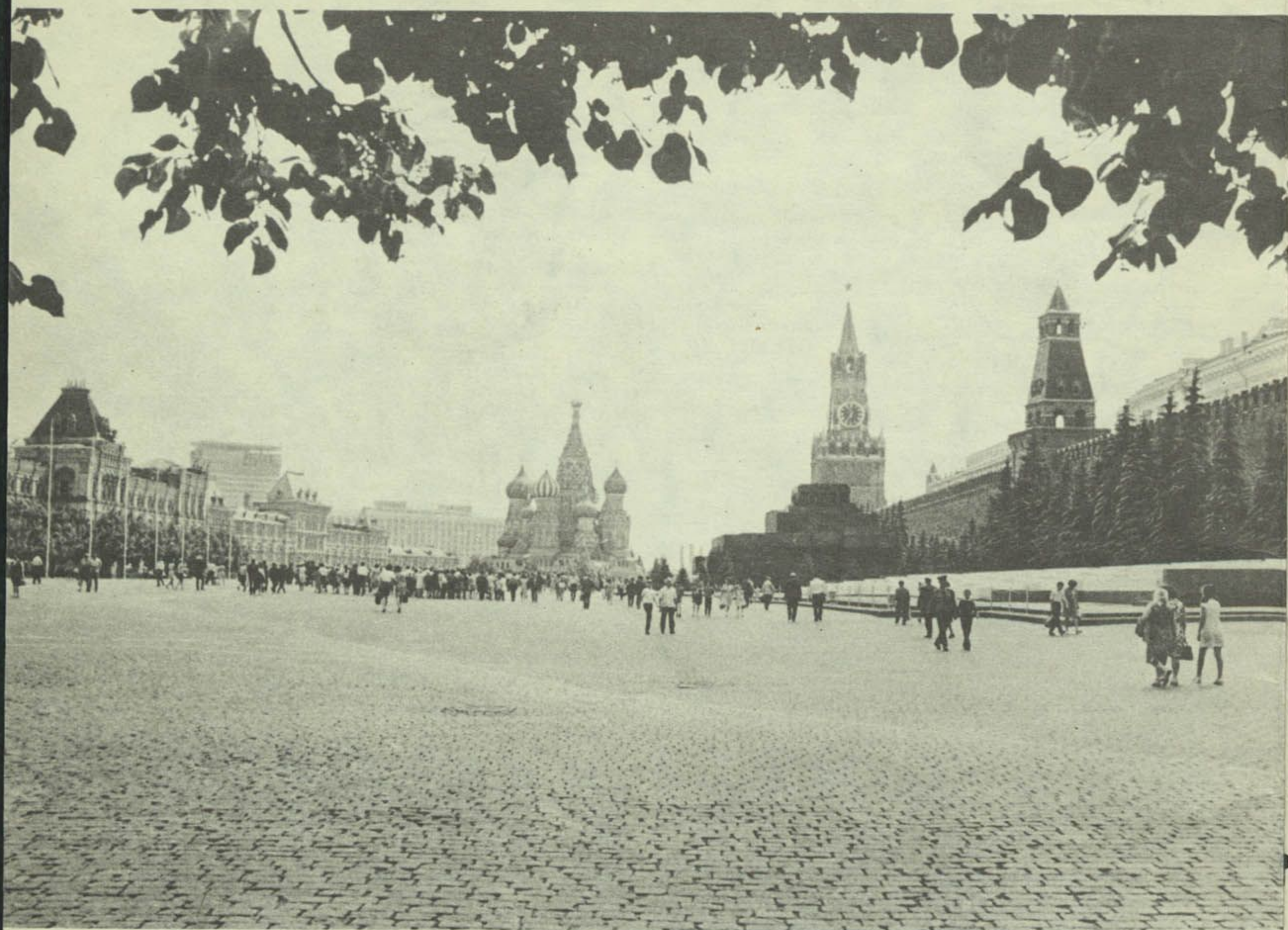
Зок-1
1844

05
222680

работніца і сялянка 11

1972

+ прылож.

Масква. Красная Плошча.

Фота А. Кідайла.

Кастусь КІРЭЕНКА

Словы Радзіме

Ці так вянкi свае сплялі мы,
Ці так шляхі свае вялі,—
Па сэрцы матухны-Радзімы
Звяраем думы на зямлі.

Не без пакуты песня спее.
Не для забавы бліск ляза.
Радзіма. Радасць. Боль. Надзея.
І смутку ціхая сляза.

Радзіма ўся — лятункаў мова.
І скрозь, заўжды пад сінявой,—
Як шчасця звонкая падкова,
Яе сярпок над галавой.

Пралетары ўсіх краін, яднайцеся!

работніца і сялянка

№ 11 ЛІСТАПАД
1972

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ
І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

ВЫДАЕЦЦА 3 ЛІСТАПАДА 1924 г.

Выдавецтва ЦК КП Беларусі

05
222 680

ЛЮБЛЮ круглы стол. За тое, што не мае ні шаноўнай покуці, ні нязручнага краю, што ўсе за ім роўныя. Каравай за круглым сталом хараша яднае самую вялікую сям'ю.

Наша сям'я — Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Наш сёлетні каравай — юбілейны. Удаўся ён і ў нас, беларусаў, і ў нашых суседзяў-братоў — украінцаў з Гарадзянскага раёна Чарнігаўскай вобласці і ў рускіх — хлебарабаў Клімаўскага раёна Бранскай вобласці. Дбайнай працай у напружаных буднях ствараўся ён, а цяпер дарагім і шаноўным узвысіцца на нашым святочна-юбілейным застоллі.

Збярэмся мы, як заўсёды на святы, тут, ля «Жывой вадзіцы» — над вірлівай і жвірыстай Жавядой, на стыку трох нашых рэспублік, трох абласцей, трох раёнаў, і павітаемся хлебам-соллю, і будзе хлеб наш на круглым сталі.

Бо хлеб наш — агульны. Не сёння, не адразу прыйшоў ён да нас юбілейным пышным караваем: як і ў нашай дружбы, як у самога жыцця, у нашага хлеба вялікая гісторыя.

Некалі, даўно сышліся над Жавядой тры лёсы, збегліся тры дарогі народаў-братоў. І ва ўсіх суседзяў — беднасць і галеча, адвечная бяхлебніца, бо лепшыя землі належалі памешчыкам, кулакам, царкоўнікам. Панавалі цемра, невуцтва: на ўсю ваколіцу адзіны фельчар і маленькая школа.

даў нашай краіны пусцілі пад адхон 49 варожых эшалонаў. Не магу не прыгадаць тут словы былога камандзіра партызанскага атрада, што дзейнічаў на тэрыторыі Добрушскага, Навазыбкаўскага і Шчорсаўскага раёнаў, М. С. Кавалёва, які выступаў у нас на аб'яднанай навукова-метадычнай канферэнцыі прапагандыстаў:

— Я не раз бачыў слёзы на вачах маіх колішніх лясных пабрацімаў, калі рускія, украінскія і беларускія матулі наладкоўвалі свежым хлебам нашы партызанскія катомкі; яны пяклі той хлеб, пакуль мы спалі, змораныя паходамі. І аднолькавы быў пах у хлеба — рускага, украінскага і беларускага; і аднолькава пышчотнымі і клапатлівымі былі матулі — рускія, украінскія, беларускія; і ўзамен яны не давалі нам на дарогу гучных наказаў, толькі аднолькава ціха прасілі: «Будзьце асцярожнымі, сынкі, беражыце сябе...» Ім, матулям, мой найпершы і самы нізкі сыноўні паклон. За хлеб, за дабрату і шчырасць!

Даўно асыпаліся і травой параслі панад Дзясной, Сожам і Дняпром колішнія зямлянкі і акопы. Даўно павырасталі над імі гонкія бярозкі з сасонкамі, кожнай восенню густа ўсцілаючы калісьці ўскапанае падножжа жоўтымі залатнічкамі лістоў, рыжай ігліцай. А наўкола шырока раскінуліся калгасныя і саўгасныя нівы, штогод улётку гушкаюць цяжкое калоссе — радасць нашага мірнага дня.

30К-1
1844

шаму раёну шэсць раскідвальнікаў арганічных угнаенняў «РПН-4», зробленых у іхніх майстэрнях. Гэта быў самы высокапрадукцыйны з агрэгатаў такога прызначэння.

Падаспелі касавіца і жніво — і мы падзяліліся з сябрамі плёнкай для нарыхтоўкі сенажу, падзяліліся і вопытам яго закладкі, дапамаглі ўборачнай тэхнікай, запчасткамі. Нашы камбайнеры з калгаса імя Суворова Хведар Марозаў з Міколам Серанковым, а таксама Яфім Куцека з сынам Валодзем некалькі дзён пасаблялі калгасу «XX парт'езд» Гарадзянскага раёна ўбіраць каласавыя. Пазамінулы год украінцы дапамагалі нам на ўборцы.

Падобных прыкладаў шмат. І свежых, і даўніх.

Расказваў некалі былы старшыня ўкраінскага калгаса «Перамога» Іван Маркавіч Бусел:

— Вярнуўся я з вайны ў сваю Сянькоўку, араць-сеяць трэба, а ў гаспадар-

ХЛЕБ НАШ НА КРУГЛЫМ СТАЛЕ

Вялікі Кастрычнік Ленінскім дэкрэтам аддаў сялянам палітую іхнім потам зямлю, адкрыў шырокую дарогу да сонца, да шчасця. Але ворагі маладой Савецкай рэспублікі рынулі ў нашы краі свае адборныя палкі, каб адабраць гэту зямлю, знішчыць гэту дарогу.

Па закліку Камуністычнай партыі сотні юнакоў і дзяўчат — рускіх, украінскіх і беларускіх — узялі ў рукі зброю і, аб'яднаўшыся ў Шчорсаўскі і Першы рэвалюцыйны імя У. І. Леніна палкі, перагарадзілі шлях кайзераўскім войскам на Маскву. Імёны герояў тых дзён — Андрэя Антонавіча Пруса з вёскі Новыя Юркавічы, былога старшыні Гарадзянскага рэўкома Хрыстафора Аносавіча Чарнавуса, камандзіра Ленінскага палка беларуса Дзяміда Дзямянавіча Грышалева і многіх іншых, што разам, плячо ў плячо, абаранялі заваёвы Кастрычніка, — аднолькава дарагія сёння ўсім нам.

Ворагі савецкага ладу ў гады Вялікай Айчыннай вайны агнём і жалезам правяралі нашу еднасць. Мы выстаялі. Прышэльцы на ўласных загрыўках адчулі моц нашай дружбы. Толькі на невялічкім участку чыгункі Церахоўка — Шчорс рускія, украінскія і беларускія партызаны разам з сынамі многіх іншых наро-

ды і сёння мы дзелімся ўсім, што маем, чым багаты. Як браты. Як сёстры.

Апошнія два-тры гады нашаму раёну не шанцавала на ўраджаі бульбы. Але ж яна добра радзіла ў суседзяў. І нашы прадстаўнікі, галоўны аграном саўгаса «Жгунскі» Алена Акуліч, галоўны аграном калгаса імя Фрунзе Зоя Палубатонава і яшчэ некалькі спецыялістаў, ездзілі ў гаспадаркі Гарадзянскага і Клімаўскага раёнаў, каб пераняць іхні вопыт. Вядома ж, суседзі не трымалі яго пад сакрэтам, і вясной ва ўсіх гаспадарках раёна мы пасадзілі бульбу па іхняму метаду, у грабяні. І хоць лета было спякотнае і засушлівае, сёлетні ўраджай бульбы радуе.

Нешта падобнае атрымалася і з жытам. Раней сеялі мы сорт «партызанскае». Рускія сябры з Навазыбкаўскага раёна параілі нам больш высокаўраджайны сорт «буйназёрнае», падзяліліся насеннем. І сёлета мы сабралі дадаткова звыш трохсот тон збожжа.

А суседзям вельмі спадабалася грэчка нашага мясцовага сорту «церахоўская», і яны з поспехам вырошчваюць яе на сваіх палях.

І яшчэ. Вясной нас вельмі выручылі сваёй навіной украінскія сябры з Гарадзянскай «Сельгастэхнікі»: выдзялілі на-

цы ўсяго чацвёра коней ды двое валоў. Што тут рабіць? І падаўся я да беларускіх і рускіх суседзяў — у калгасы імя Фрунзе і «Савецкая Расія»: памажыце! А ў іх таксама — хоць сам сябе ў плуг запрагай. Але выручылі: прыслалі васьмёра коней. Адсяяліся. А суседзям усяго і змаглі аддзячыць, што пасабілі трохкі грубымі кармамі. Разбагацець тады на першую аўтамашыну таксама дапамаглі нам суседзі-беларусы.

Іван Маркавіч усміхнуўся і заключыў:

— Цяпер мы і назусім парадніліся: вунь два сыны мае працуюць на Беларускай чыгункі, дачка-кранаўшчыца жыве ў Гомелі, а нашымі сянькоўскімі льнаводкамі камандуе беларуская маладзіца Алена Лебедзь... Што ні год — з вяселлямі за мяжу ездзім.

У калгасе «Дружба» Гарадзянскага раёна ёсць у мяне шчырая сяброўка — старшыня калгаса Агнеса Ягораўна Талочка. Сустрэцца з ёю — што з сястрыцай пабачыцца. Ветлівая, прыемная, душэўная. Агнесу Ягораўну добра ведаюць і радасна сустракаюць у нашых вёсках. Яна ў нас — свой чалавек.

Неяк прадвеснем завітала Агнеса Ягораўна ў калгас імя Фрунзе, сказала, што патрэба прывяла: канчаюць кароў-

Дзяржаўны
або
БССР
№ 3.1.1.1.1.1.1.

нік, а цэгля пакуль няма. Фрунзенцы выдзелілі пятнаццаць тысяч цаглін, якраз тую колькасць, якой не хапіла суседзям.

Праз пару тыдняў Агнеса Ягораўна зноў наведала Кругавец-Калініна.

— Як у вас з кармамі? — пацікавілася на гэты раз. І прапанавала праўленцам: — Там далей паглядзім, а пакуль вазьміце дваццаць пяць тон камбікармоў.

Марудна адступала тая зіма, і праўленцы-фрунзенцы ўзрадаваліся прапанове Агнесы Ягораўны, нібы прыходу самой вясны...

Даўно ўжо нашы вобласці, раёны і гаспадаркі спаборнічаюць паміж сабой. Мы дзелімся з суседзямі не толькі працоўнымі набыткамі — дзелімся вопытам, урачыстасцю, песняй.

Не так даўно наша дэлегацыя пабывала на Браншчыне — у Дзёменскім сельсавеце, пазнаёмілася з яго работай. І, трэба сказаць, мы многаму падвучыліся, перанялі шмат карыснага. Асабліва па арганізацыйнай рабоце і рабоце пастаянных камісій: па ўзвядзенню будынкаў культурна-бытавога прызначэння, а таксама па сувязях Савета з гаспадаркамі. Спадабалася і наглядная агітацыя ў дзёменцаў. Аднак работа сельскіх камітэтаў у нас была арганізавана лепш, і дзёменскія таварышы на чале са старшынёй Савета Антанінай Сямёнаўнай Гвоздзінай вучыліся ў нас: наведальі Насовіцкі і Уцеўскі сельсаветы.

Цеснай дружбай звязаны нашы школы, настаўніцкія і вучнёўскія калектывы. Звыш дзесяці гадоў мінула з таго дня, як пачалося спаборніцтва паміж Стара-Юркавіцкай (РСФСР), Лемяшоўскай (УССР) і Ленінскай (БССР) сярэднімі школамі. Спаборніцтва дае добры плён: вучацца ўсе дзеці школьнага ўзросту, у школах няма другагоднікаў.

Спаборніцтва павяло за сабой шмат цікавых знаходак, не скажаць пра якія проста немагчыма. Вось, скажам, вучні і настаўнікі Стара-Юркавіцкай і Лемяшоўскай школ дапамаглі беларускім сябрам закласці на ўчастках Ленінскай школы кветнік дружбы народаў: пасаджана каля ста відаў розных кветак, сабраных у многіх кутках нашай краіны, з кветак любоўна створан партрэт У. І. Леніна. Побач прабегла светлая, з маладых дрэўцаў, алейка дружбы, таксама пасаджаная рукамі сяброў. Два гады назад у Ленінскай школе пачаў працаваць музей ленінскай дружбы народаў. Яго экспанаты — дарункі ад усіх нашых рэспублік, ад краін сацыялістычнай садружнасці. Частымі гасцямі музея бываюць не толькі школьнікі, але і калгаснікі з рускіх і ўкраінскіх вёсак.

...Тры шырокія гасцінцы зноў і зноў будуць зводзіць нас, братоў і сясцёр, на сяброўскія, на сваяцкія сустрэчы да чыстай Жавяды, асветленай бярозавымі гаямі. І будзе хлеб наш на круглым stole, і песня за сталом, бо і песні ў нас агульныя. Хіба ж не даводзілася чуць іх? «Распрагайце, хлопцы, коні», «Пасею гурочкі» — гэтыя і іншыя песні спяваюць у нас на трох мовах, і аднолькава прыемна іх слухаць... Тут жа, над Жавядою, на граніцы, што родніць нас, суседзяў, камсамольцы і моладзь заклалі парк дружбы, неўзабаве велічна ўзвысіцца ў ім абеліск-манумент — сімвал нашай роднасці, еднасці. Вечнай. Непарушнай.

З. ДУДАВА,
намеснік старшыні выканкома
Добрушкага раённага Савета
дэпутатаў працоўных

СТЫНУЦЬ ТУМАНЫ

Лета ў Лескавічах было на зыходзе. Але сонца яшчэ прыпякала, і вяскоўцы спяшаліся ўправіцца з апошнімі летнімі клопатамі. Ля бязлюдных двароў хмараю ўзняўся пыл і павісаў на кронах дрэў. Насустрач ішла жанчына з граблямі.

— Дзе жыве Кавалёва? — перапытала яна. І ўсміхнулася. — Дык гэта я. Вось тут і жыву. Толькі...

Яна разгублена глянула на свае граблі, потым у той бок, дзе яе чакалі дзве жанчыны з хлапчукамі («сваякі прыехалі ў госці з Ленінграда і з Віцебска, хочучь дапамагчы ўпарадкаваць сена для маёй каровы»). І зусім сумелася, калі шафёр развярнуў газік і спытаў, дзе ёй выдзелілі сенакос. А калі ўсе селі ў машыну, пажартавала:

— Сёння ў нас з табой, сыноч, цэлая талака!

Бялявы хлопчык з канаплюшкамі на носе па-гаспадарску перавярнуў вільныя зубцы ўніз і незнарок прыхінуўся да матчынага пляча. А як толькі пад'ехалі да калгаснага саду, пабег са свалм ленінградскім сваяком да касцоў — двух бабуліных і двух матчыных братоў. Маці праводзіла яго доўгім позіркам і ўзялася за граблі.

І па меры таго, як даўжэў валок, у які мы зграбалі тое сена, перад вачыма нібы расчыняліся нябачныя створкі чужога жыцця.

— Каб мне хто калі сказаў, што на свінаферме буду ўвесь век рабіць — не паверыла б, — ціха прагаварыла Еўдакія Пятроўна. — Я ж хацела стаць урачом, — і, крыху памаўчаўшы, уздыхнула: — Ды так ужо выйшла...

Дзесяцігодку скончыла якраз перадвайной, яна ўсё і пераблытала. Ці трэба гаварыць, чым кіравалася дзяўчына, калі, ўзрадаваўшыся свайму маленькаму росту, зменшыла гады, каб не працаваць на акупантаў? А што перажыла, калі захопнікі пагналі і яе на катаржныя работы ў нямецчыну? Дзе ты знойдзеш такія словы, каб уважліва ўспрымаць яе пачуцці, калі зноў абняла родную матулю, братоў і сястрычку і пачула, што бацька не вярнуўся з вайны? Маці і ўзрадавалася і тут жа загалаціла: «Як мы жыць будзем, дачушка?»

Вось тады яна і зразумела канчаткова: мара стаць урачом заклалася назаўсёды. Хаця б як пракарміць восем душ, хаця б падняць на ногі малых. Гэты клопат дачка і маці падзялілі пароўну.

Аднойчы прыйшла дачка з работы і знайшла маці ў слязах: руку зламала. А свінні ўвесь дзень някормленыя. «Схадзі ты, дачушка, дай ім есці...»

— І як пайшла тады, дык ужо дваццаць год не выходжу з тае фермы, — сказала Еўдакія Пятроўна і ўсміхнулася.

Ці то ад успамінаў, ці то ад працы шчокі яе заружавеліся, шэрыя вочы павільгатнелі, а тонкія рысы твару,

Сашу заўсёды прыемна паказаць маме свой дзённік. А хіба ёй менш прыемна!..
Фота У. Вяхоткі.

здаецца, яшчэ больш выразна падкрэслілі яго маладжавасць. Жанчына нейкі час працавала моўчкі. Можна ўспамінала, як праз год яе прызначылі загадчыцай той самай матчынай фермы. А можа спяшалася завяршыць доўгі і роўны, як шнур, валок, каб і сёння паспець туды разам са свінаркамі.

...І яна паспела. Хаця магла і не спяшацца. Кожная свінарка — а іх тут адзінаццаць — сама ведае, што рабіць, і стараецца хутчэй накарміць жывёлу, прыбраць у станках, зрабіць усё як мае быць. Бо яны спаборнічаюць між сабой: хто лепш дагледзіць сваю групу, у каго вышэйшая прывага, хто больш парасят выгаду ад свінаматкі. Так што працаваць навучыліся і працуюць добра.

— Валя Кальніна вунь зноў прыйшла з памочніцай, — зазначае Еўдакія Пятроўна.

Група ў Валі, бадай, самая вялікая, і таму дзеці стараюцца дапамагчы. Праўда, Віця скончыў сёлета школу, і цяпер побач з Валянцінай больш бывае Таня, дзесяцікласніца. І сын і дачка ганарацца, што іхняя маці — удзельніца Выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі, што партрэт яе — на раённай Дошцы гонару, што яна — адна з лепшых свінарак у калгасе, і стараюцца падтрымаць матчыны гонар. Іх падтрымка адчуваецца і ў матчыным заробку — у сярэднім 250 рублёў штомесяц.

Нічога незвычайнага не бачыць Еў-

НАД ВОЗЕРАМ

дакія Пятроўна і ў тым, што сустрэла тут Марыю Цімафееўну Туркову. Старэйшая свінарка. Ужо два гады, як на пенсіі. Больш як сто рублёў атрымлівае. А без фермы не можа. Зайшла нявестцы дапамагчы. І ўзрадавалася, убачыўшы ўсё тую ж Дусю Кавалёву, з якой некалі разам прыйшла на ферму. Ды вось пагаварыць няма калі. Марыя Астаповіч падыйшла, пытаецца, каго ёй падмяняць заўтра.

— Бачыш, Цімафееўна, ужо і свінаркі выхадныя маюць, — толькі і сказала яна Турковай.

Гляджу на Еўдакію Пятроўну, слухаю яе і ўяўляю сабе, як, бывала, прыйдзе сюды гэта новаспечаная загадчыца і не ведае, за што хапацца. Качагара няма — становіцца за яго. Свінарка не выйшла на работу — Дуся нацягвае боты, халат і ідзе да свіней. Няма каму падвезці вады ці травы — запрагае каня і едзе да возера ці ў поле. А то выганіць свіней за ўзгорак — і да брата:

— Сашачка, папасі хоць да абеду...

Сашачка да абеду яшчэ згаджаецца, а болей — не. Яна тым часам да другога брата — Мікалая:

— Конь ёсць, Коля. Збірайся, падзеш па траву. Свінням няма чаго даць.

Так і працавалі хлопцы разам з ёю ад школы да школы. А калі якая няўпраўка, дык і маці па старой памяці ішла разам з імі. У канцы года стануць падлічваць працадні — у Кавалёвай іх больш за ўсіх.

Неяк праўленне калгаса вырашыла накіраваць на ферму маладых дзяўчат. Сказала Дуся пра гэта сваім старым свінкам і заплакала. Як там ні было, а столькі пераадолелі разам, шкада развітвацца. Дзяўчат жа трэба яшчэ прывычаць да справы. А справа тая не кожнай і па душы прыйшла. Бывала, кінучь-рынуць усё — і на возера. Ходзіць Кавалёва — так яны прызвалі сваю загадчыцу фермы — з хлява ў хлёў да позняй ночы: то корміць свіней, то прыбірае за імі, то за апаросамі сочыць і толькі злуецца, слухаючы дзявочы смех пад вербалазамі. Колькі прасіла, колькі вучыла, пераконвала. Нарэшце сказала: або працуйце сумленна, або, наогул не прыходзьце на работу.

І назаўтра некаторыя з іх сапраўды не прыйшлі. Што тут было рабіць? Зноў яна з паклонам да старых свінаракаў: «Выручайце, жанчынкі. Хадзем на ферму...» Не адмовілі, прыйшлі. Засталіся і некаторыя дзяўчаты. Навука, відаць, на карысць пайшла. Дагэтуль памятаюць.

— Дуся яшчэ і Багавенку, мабыць, навучыць, — усміхаюцца даяркі, слухаючы, як яна ўшчувае слесара-наладчыка, з-за якога зноў прастойвае транспарцёр — адзіная механізацыя на гэтай ферме.

— Ды ці ж не крыўдна! — не супа-

койваецца Кавалёва. — Колісь душа балела, што жывёліну не было чым накарміць. Зараз гляньце, свінні не выядаюць з карыта. Мы радуемся, што яны растуць як на дражджах — па 480 грамаў прыбаўляюць у вазе кожны дзень. Радуемся, што мяса дзяржавы прадалі ўжо больш, чым планавалася. Хочам прадаць і звыш таго: год жа незвычайны — юбілейны! А Багавенка лянуча націснуць кнопку, каб дапамагчы хутчэй прыбраць гной з хлявоў.

Хваляванне, відаць, не сціхала і тады, калі ўсе разышліся дамоў і мы спусціліся з ручнікамі да вады. Перад захадам сонца возера нібы замерла ў зачараванні. Прыціхлі вербалозы, у люстраным блыску застыла лодка. І толькі адзінокі рыбак раз-пораз парушаў вярчэнню цішу радкімі ўсплэскамі паплаўка. Еўдакія Пятроўна прасачыла за палётам бусла і ціха ўсміхнулася. Мусіць, ужо адтала.

Але пытацца ў яе больш ні пра што не трэба. Бывае на душы часам так, што чалавеку хочацца загаварыць самому. Можа і не пра свінаферму, і не пра тое, як прыйшоў дастатак у хату. І нават не пра тое, што браты даўно ўжо выйшлі ў людзі — Васіль настаўнікам стаў, Іван служыць афіцэрам у Савецкай Арміі, Мікалай скончыў інстытут народнай гаспадаркі і ў самага малодшага, Аляксандра, за плячыма Ваенная акадэмія. Усе абзаваліся сем'ямі і жывуць у шчасці і згодзе.

А можа проста хочацца ўспомніць, як некалі пазайздросціла яна Соні Пальвінскай. Не, не таму, што Пальвінскую раней за яе ўзнагародзілі ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. А таму, што ў Соні расла дачка. Нарадзілася Ніна, ужо калі Сонін муж загінуў пры фарсіраванні Дняпра. Удаве ішоў усяго дваццаць чацвёрты. Дусі было амаль столькі ж. І хто больш за яе спачуваў тады Соні!

Міналі гады. Пальвінская, гэтак жа, як і Кавалёва, усе сілы ададала калгасу. Спачатку разам працавалі ў полі. Потым адна стала свінаркай, другая — цялятніцай. Праз які час Дуся ўзначаліла свінаферму, Соня стала старшай у цялятніку. І заўсёды яны радаваліся поспехам адна адной.

Толькі, паціскаючы Соніну руку, старшыня калгаса або сакратар райкома абавязкова дадасць: «Ну, а як дачка? Свёкар са свякрухай не крыўдзяць вас?» Соня так і засвеціцца ўся: «Дачка ўжо ў камсамол уступіла. І свёкар са свякрухай, дзякуй ім, нас не крыўдзяць». А Дуся ведала, што яе могуць спытаць хіба што пра ферму. Ці не таму і сказала яна неяк: «Шчаслівая ты, Соня, што ў цябе дачка ёсць...»

Мабыць, праўду кажуць, што шчасце залежыць і ад таго, якімі вачыма на яго зірнеш. Аднаму неба здаецца з аўчынку нават тады, калі па ім пра-

бгаюць лёгкія хмаркі. А іншаму яно ззяе ўсімі колерамі вясёлкі, варта толькі вынырнуць сонцу з-за навальнічнай хмары. Мусіць, такім вострым ўбачыла яго Дуся ў тую вясну. Ведала, што яе шчасце будзе нядоўгае, нават расказаць пра яго нікому не зможа. Але якім ружовым здаецца неба над возерам нават у слабых промнях, што прабіваюцца з-за хмар! Няўжо гэтага можна так і не ўбачыць?..

Потым... Ну, што ж, яна чула, як шапталіся свінаркі: «Чаму гэта Дуся так раздабрэла?» Бачыла, як маці, падаўшы вячэру, адварочвалася і ўздыхала. Сцяпела, калі той, хто адагрэў сэрца, баязліва адвёў позірк і прайшоў міма, дазнаўшыся, што яна чакае дзіця. Усё перажыла з зайздроснай стойкасцю і маўклівай жаночай годнасцю. Нават у тэхніку паступіла. І зараз ёсць чым успомніць той год. Сын нарадзіўся! Не, ніхто не дарыў ёй кветкі, не радаваўся сыну, але неба над яе галавой стала яснае і чыстае.

Больш яна ўжо не зайздросціла Соф'і Тарасаўне Пальвінскай. Не зайздросціла, калі Соні прысвоілі высокае званне Героя Сацыялістычнай Працы. Не зайздросціла, калі яе абралі дэпутатам у Вярхоўны Савет СССР. Не зайздросціць і зараз, калі да Пальвінскай прыязджае дачка з унукам. Затое калі ідуць яны на праўленне калгаса ці едуць разам на пленум райкома партыі, членамі якога абедзве з'яўляюцца, уся гаворка яе — пра сына. А калі там хто спытае: «Ну, як ваш сын?» — яна гэтак жа, як і Соня некалі, уся так і засвеціцца: «Мне хочацца, каб ён быў самым лепшым чалавекам...»

Можа і зараз, седзячы ля возера, ёй хацелася пра гэта гаварыць і гаварыць. А яна ўздыхнула і прамовіла:

— Не ведаю, як бы жыла зараз без Сашы. Маці і тая кажа: што б мы рабілі без яго?..

Яна не хваліцца, што часцей за ўсіх бацькоў наведваецца ў школу, дзе Саша вучыцца ўжо ў чацвёртым класе. Маўчыць пра тое, як сумавала па ім сёлетняй вясной — першы раз за ўсе гады ўзяла адпачынак і паехала ў санаторый. Ні слова і пра тое, як сціскаецца яе сэрца, калі сын гартае альбом з фотакарткамі і ўсё дапытваецца, хто той ці іншы незнаёмы яму чалавек. Пэўна, у кожнай душы ёсць такія струны, да якіх нельга дакранацца. І мы проста моўчкі глядзім, як стынуць туманы над возерам.

...А раніцой, калі туманы яшчэ не ўгрэліся, Еўдакія Пятроўна зноў была на ферме. Яшчэ здалёку ўчула, што свінаркі нядобрым словам успамінаюць учарашні прыезд ветурача. І яе сустрэлі ўстрыжана: парасяты не ўзялі есці, ляжаць. Мусіць, дрэнна пераносіць тую вакцынацыю. Іх трывога перадалася і ёй. Насыпала ў каробачкі нейкага лякарства. Потым узялася за шпрыц. Спрытна набрала ім сываратку, развяла стрэптаміцын і, прыўзняўшы парася за заднюю нагу, рабіла ўколы, як вучылі ў тэхнікуме. Пасля схпіла тэрмометр — і да свінаматак. І толькі тут я ўспомніла, што гэтая жанчына ў белым халаце некалі марыла стаць урачом...

А. ЗАХАРЭНКА

Калгас імя Леніна, Шумілінскі раён.

УРОКІ ГРАМАДАЗНАЎСТВА

Хачу весці размову не пра школьныя ўрокі грамадазнаўства. Гэта асобная тэма. Хачу гаварыць з вамі пра іншыя ўрокі, дзе настаўнікі — мы самі, наш прыклад, наша вернасць абавязку. І пачну з падзей нядаўніх, з мінулага верасня, калі ўсе мы жылі весткамі з алімпійскага Мюнхена. На вуліцах, у тралейбусах, на рабоце і дома толькі і было чуваць:

— Як там нашы?

— Здрава! Малайцы!

Такім вось вераснёўскім днём па справах бацькоўскага камітэта нашага 2 «б» класа я прыйшла дадому да хлопчыка Віці. На мой званок тут жа адчыніліся дзверы і са словамі: «Цёця, цішэй, калі ласка» Віця кінуўся назад, да тэлевізара. А з тэлевізара на ўвесь пакой ліліся ўрачыстыя гукі Гімна Савецкага Саюза. Там, у далёкім Мюнхене, на вышэйшай прыступцы п'едэсталу стаяў наш спартсмен дзесяціборац Мікалай Авілаў. У поглядзе яго бачыліся і мужнасць, і гордасць, і воля. І такое ж пачуццё я прачытала ў вачах хлопчыка з 2 «б» класа. А ўсхваляваны Віця сказаў:

— Разумеете, ён мог не дабежы, было вельмі цяжка, але дабеж і перамог!..

Так, і Мікалай Авілаў, і ўсе нашы слаўныя спартсмены перамогамі на Алімпійскіх гульнях не толькі праславілі сваю Радзіму, савецкі спорт — далі мільёнам нашых хлопчыкаў і дзяўчынак урокі волі, мужнасці, вернасці свайму абавязку. Урокі высокай грамадзянскасці.

Кожны дзень, кожную гадзіну мы, дарослыя, перадаем дзецям, малодшым таварышам наш жыццёвы вопыт. Перадаем сваімі паводзінамі, адносінамі да іншых, да выканання грамадзянскага абавязку, да сацыялістычнай уласнасці. Вобразна кажучы, даем урокі грамадазнаўства.

І бываюць яны розныя. Урокі высокага патрыятычнага нападу, такія, як прыклад нашых алімпійцаў, і быццам непрыкметныя, будзённыя (скажам, дапамагчы пенсіянерцы ці абараніць чалавека). Урокі добрыя і, на жаль, дрэнныя, якія сеюць у юныя душы зерні эгаізму, захрыбетніцтва, крывадушнасці.

Будзем шчырымі: не заўсёды мы, бацькі, паказваем сваім дзецям добры прыклад, сплаў адзінства слова і справы. Я не кажу аб крайнасцях, такіх ганебных антыграмадскіх з'явах, як п'янства, крадзеж, хуліганства. Мы змагаемся з імі і будзем змагацца да канца. Спыню вашу ўвагу на тым, што іншы раз робіцца пад знакам прыстойнасці.

...Ларыса Сямёнаўна лічыць сябе адукаванай, культурнай жанчынай. Яна ахвотна падтрымае размову пра пачуццё абавязку, не праміне сказаць, што менавіта так выходзіла сваю адзіную дачку Людачку. Але вось першы курс інстытута, куды паступіла Людачка, едзе на месяц капаць бульбу. І Ларыса Сямёнаўна стрымгалоў імчыць здабываць для абсалютна здаровай дачкі медыцынскую даведку аб хваробе.

...Іван Пятровіч з сынам Сашам пайшоў вяртаюцца са стадыёна. Уперадзе ў цёмным завулку двое хуліганаў прыстаюць да дзяўчыны. «Хутчэй на дапамогу!» — хвалюецца Саша, але бацька чамусьці бярэ яго за руку і паварочвае назад.

— Я перадумаў. Лепш паедзем на трамваі.

Саша азіраецца, бачыць, як іншыя людзі выручаюць дзяўчыну. Па дарозе ён думае: няўжо гэта яго высокі дужы тата спужаўся хуліганаў? Пра гэта ён пытае дома бацьку.

— Спужаўся?.. Ха-ха-ха! Не хацелася псаваць настрой пасля такога цудоўнага матча.

Падаюць, падаюць у юныя душы зерні эгаізму, раўнадушнасці. Добра, калі яны не прарастуць. А раптам прарастуць?

Мы будзем самыя прыгожыя адносіны паміж людзьмі — камуністычныя. Мы пакінем сваім дзецям у спадчыну не грошы, не кватэры, машыны і мэблю, а найвялікшую каштоўнасць — наша сацыялістычнае грамадства, моцнае, перш за ўсё, вернасцю яму кожнага з нас. Няхай жа гэтая вернасць будзе крытэрыем усіх нашых спраў і ўчынкаў. А значыць, і дастойным урокам для тых, хто ідзе за намі.

М. КАРПЕНКА

ПРАВА ЦА ГОРАДСЦЬ

Фота У. Вяхоткі.

Ніна Іванаўна Хаткоўская — токар цэха нармалей.

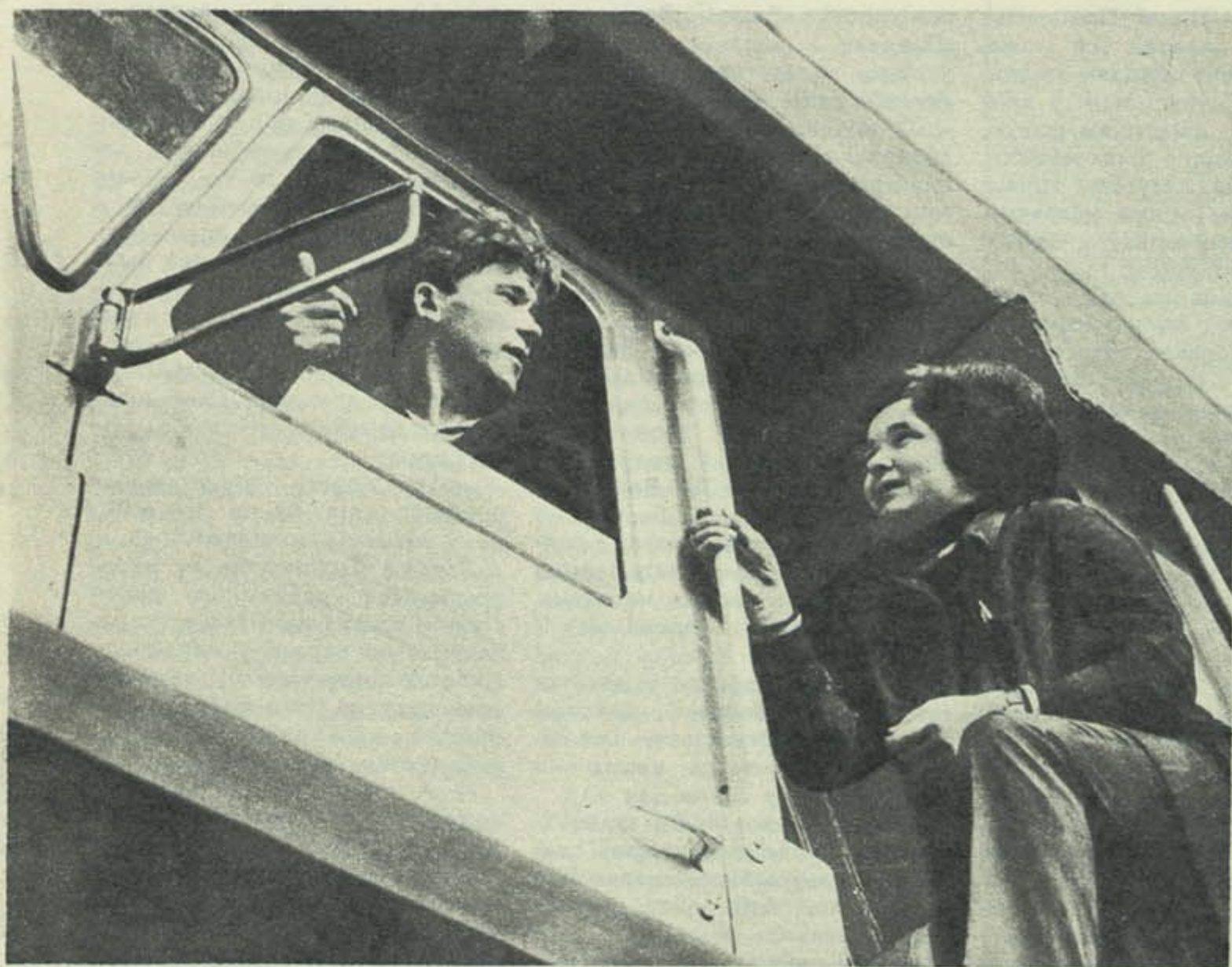
Перш, чым расказаць пра наш завод, нашы «БелАЗы», таварышаў маіх па працы і пра сябе, хачу запрасіць вас у малады горад-спадарожнік Мінска, у Жодзіна. Туды, адкуль кожны дзень няспешна, як быліныя волаты, выязджаюць нашы цуда-працаўнікі ў далёкі і блізкі свет.

Кажуць, чалавек можа прывыкнуць да ўсякага цуда. Але яшчэ ні разу не бачыла я, каб хто-небудзь абмінуў позіракам нашых волатаў і не выказаў бы шчырага захаплення працай людзей, размахам канструктарскай думкі. Не ведаю, можа занадта ўжо далёка зайшло маё ўяўленне, але думаецца мне: калі аднойчы дзе-небудзь на дарогах Егіпта, Канады ці Кубы чалавек сустрэнецца з нашым «БелАЗам» — а ідуць жа яны ў 32 краіны свету, — то вось гэтая спакойная магутнасць стане для незнаёмага егіпецкага селяніна ці канадскага фермера ўвасабленнем той далёкай краіны, адкуль прыйшоў гэты дабрадушны працаўнік-гігант.

А ў нашай краіне «БелАЗы» едуць у Грузію, Азербайджан, на Урал, у Сібір, Казахстан. Толькі на Сакалоўска-Сарбайскім горнаўзбагачальным камбінаце працуе 300 «БелАЗаў». На храмітавых, баксітавых, свінцовых камбінатах тысячы рабочых рук і сотні механізмаў замяняе гэта машына.

Наш завод — першы і адзіны, прынамсі ў краіне, паставіў на канвеер выпуск такіх машын. Дык вось, вяртаючыся да першых радкоў свайго артыкула, хачу сказаць, што я не выпадкова запрасіла вас у Жодзіна, у наш горад, дзе ўсё яшчэ ў росце, у будаўніцтве, у станаўленні. Нават дрэвы на вуліцах яшчэ толькі падлеткі, як і сам горад.

Хочацца, каб вы вельмі ўважліва зірнулі на твары нашых людзей. Кажуць,

Майстар-кантралёр цэха зборкі і выпрабаванняў Ніна Жылінская адпраўляе ў першы выпрабавальны рэйс новы «БелАЗ-548-А». Вядзе яго Яўгеній Едзіновіч.

прафесія накладвае свой адбітак на чалавека, а вось мне думаецца, што не проста прафесія, а — як бы гэта сказаць? — канчатковы вынік яго працы. Можна таму на тварах нашых рабочых, жыхароў горада не цяжка заўважыць характэрную стрыманую гордасць, гордасць чалавека, які мае непасрэднае дачыненне да стварэння таго, што прыносіць славу не толькі асабіста яму. Але і яго рэспубліцы. Яго краіне.

Ну, а калі гаварыць пра асабістую славу... Узнагарод і пашан нашым людзям хапае. Ордэны і медалі, дыпламы з выставак і міжнародных кірмашоў, ганаровыя званні, значкі выдатнікаў спартовага ісправлення, за паспяховую работу, за стварэнне новых канструкцый, за датэрміновае выкананне планаў пяцігодкі. За стварэнне «сямейства» уніфікаваных аўтамабіляў для адкрытых распрацовак карысных выкапняў групе работнікаў завода — З. Л. Сіроткіну, П. І. Цярноўскаму, А. В. Зотаву і іншым — прысуджана Дзяржаўная прэмія СССР. Чалавек такой жа прафесіі, як і я, токар Вікенцій Кулінчык удастоены звання Героя Сацыялістычнай Працы.

І хоць завод з'яўляецца прадпрыемствам «нежаночага» профілю, наша доля працы, уклад жанчын у стварэнне «БелАЗаў» таксама адзначаны многімі высокімі ўзнагародамі. Мне хочацца назваць імёны Надзеі Акуліч, Раісы Кулінчык, Надзеі Тромпель, Таццяны Рудак, Ганны Сямашка, Праскоўі Бяка... Гэта токары, кранаўшчыцы, свідравальшчыцы, штампоўшчыцы. Гэта шліфоўшчыцы і кантралёры, людзі простых рабочых прафесій, мае суседкі па станках, па цэху, таварышы і сяброўкі.

Калі ўжо гаварыць па-шчырасці, то не абыздана адзнакамі і мая сціплая праца. Ордэн «Знак Пашаны», медалі «За

працоўную адзнаку», «За доблесную працу» і званні, якім у глыбіні душы радуецца кожны чалавек, — ударнік камуністычнай працы, лепшая па прафесіі. Двойчы мне аказвалі працаўнікі нашага завода вялікі давер — выбіралі дэпутатам Мінскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных.

Ды хіба толькі мне адной такі давер і пашана! Дэпутатамі Саветаў, членамі партыйных, прафсаюзных, камсамольскіх камітэтаў з'яўляюцца Іна Калашнікова, Галіна Макоўская, Таццяна Ляшкевіч, Ларыса Васільева і многія, многія нашы жанчыны.

І крышку лічбаў. 262 жанчыны завода носяць званне «Ударнік камуністычнай працы», 323 — змагаюцца сёння за яго, 24 — узнагароджаны Граматамі Міністэрства аўтамабільнай прамысловасці 111 — медалем «За працоўную доблесць». Такім пералікам можна захапіцца настолькі, што ён стане бясконцым. А мне б зусім не хацелася выглядаць «хвальком» у вачах чытачоў.

Што сказаць мне людзям, якія іншы раз настойліва дабіваюцца: «У чым сакрэт тваёй працы?»

«Ніякага сакрэту няма, — адказваю ім. — Проста трэба быць вельмі ўважлівай».

Наш начальнік цэха Андрэй Апанасавіч Русецкі ў такіх выпадках пярэчыць, нават злуецца крышку і кажа: «Гэта толькі ёй самой так здаецца, што ўважлівасць — сакрэт поспеху. Сапраўды ж...»

А я па-ранейшаму стаю на сваім. Найлепшы кантралёр — сумленне рабочага. А памочнік гэтага «кантралёра», яго першы сябар — твая асабістая ўважлівасць.

Вось пачынаецца рабочая змена. Хуценька пераапрацаешся ў гардэробнай і ідзеш да станка. Толькі што закончыла на ім работу зменшчыца, прывяла ў па-

радак наш такарна-рэвальверны паўаўтамат. Праз некалькі мінут, падрыхтаваўшы дапаможны інструмент, я вазьмуся за ручкі станка. Ён павінен падпарадкоўвацца маёй волі, бо вось гэтыя жалезныя балванкі, што ляжаць і чакаюць маіх рук, павінны стаць вельмі важнай дэталлю «БелАЗа». Гэта корпус, які ўваходзіць у вузел падвескі. На нашых машынах рысоры заменены падвескай, якая ўвесь груз трымае на сабе.

Льецца струменьчык эмульсіі... Металічная балванка праз некалькі мінут стане дэталлю з невялічкай, у доли міліметра, адтулінай. Пільная ўважлівасць вока і спрытнасць рук патрэбны тым, хто робіць гэтую дэталю.

Уявіце сабе: недзе там, у далёкіх гарах Кара-Тау, выйшла сёння ў кар'ер наша машына. Усё, здаецца, было добра. І раптам выйшаў са строю вось гэты наш корпус. Хто яе зрабіў, гэтую дэталю? У якім цэху? Толькі ў нашым, аўтаматным, вырабляецца 1200—1300 вось такіх дробных дэталей, ці нармалей, як іх называюць. Выходзіць, што праца і гонар усяго калектыву завода залежаць і ад тваёй сумленнасці, ад тваёй уважлівасці. Вось чаму я і кажу: «Сумленнасць і ўважлівасць перш за ўсё. Гэта дасць табе права на гордасць, калі аднойчы таварышы скажуць: «Яшчэ не было ніводнага выпадку, каб з яе рук выйшаў брак».

...Ёсць у нас, у белазаўцаў, яшчэ адзін прадмет гордасці. Калі выходзіць з вярот завода чарговы наш 27-тонны ці 40-тонны, ці вось ужо і 75-тонны (а хутка будзе 120-тонны!) самазвал, нашы дзеці бягуць услед за ім і потым радасна паведамляюць дома:

— А я бачыў татаў самазвал!

Ці:

— Я пайду сёння на мамін завод...

«Татаў самазвал», «мамін завод»... У лексіконе маіх хлопчыкаў пяцікласніка Вовы і зусім малага Сярожкі таксама ёсць гэтыя словы.

...«Мамін завод». Кожны раз, калі я праходжу па яго тэрыторыі, бачу стэнд. На ім напісана: «Арганізацыя вытворчасць аўтасамазвалаў і аўтапаездоў грузавымі машынамі да 120 тон для горна-руднай прамысловасці». Мы ведаем, каго датычацца гэтыя радкі з Дзяржтэатру XXIV з'езда КПСС. Нас датычацца.

Як ён вырас, наш завод, за нейкія дзесяць-дваццаць гадоў! Ад звычайных самазвалаў, «МАЗаў» — да магутных «БелАЗаў-540», тых самых, за якія мы атрымалі залатыя медалі міжнародных кірмашоў у Лейпцыгу, Плоўдзіве. Нядаўна вярнуўся з выпрабавання наш 75-тоннік, ён рэкамендаваны ўжо ў серыйную вытворчасць.

А заўтрашні дзень — 120-тонны самазвал. Уявіце сабе нават цяжка — з волатай волат. Новая слава маёй рэспублікі, маёй краіны. І крышку мая таксама. 17-гадовай дзяўчынкай прыйшла я на гэты завод, стала да свайго станка. Гэта было ў 1959 годзе, усяго толькі на другі год яго нараджэння.

Вось так і атрымліваецца: біяграфія завода становіцца тваёй асабістай біяграфіяй.

Ніна ХАТКОўСКАЯ,
токар Беларускага аўтамабільнага
завода.

ПРОСТА ТАЛЕНТ

...— Заўком завода імя Кірава? Скажыце, калі ласка, ці працуе ў вас Зоя Панкратовіч?

— Працуе, а як жа. Маставым кранам кіруе.

— Што вы можаце пра яе сказаць?

— Толькі добрае. Рэдка сустранеш чалавека з такім высокім пачуццём адказнасці...

[З тэлефоннай размовы].

— Да дошкі пойдзе Панкратовіч Зоя. Пішыце, калі ласка, практыкаванне... Так... Выдатна, Панкратовіч. Як заўсёды — выдатна.

[Сцэнка са школьнага жыцця].

«Кіраўніцтва піянерскага лагера «Кіравец» ўзнагароджвае сястру-гаспадыню З. М. Панкратовіч за добрасумленную работу і актыўны ўдзел у выхаванні дзяцей у час летняй аздараўленчай кампаніі».

[Выпіска з ганаровай граматы].

Усё гэта — жыццё аднаго чалавека. Узятая не ў розныя перыяды, а ў адзін. Яна, мая гераіня, была тады і кранаўшчыцай на заводзе, і вучаніцай у школе, і сястрой-гаспадыняй у піянерлагеры. Так атрымалася.

І што тут дзіўнага? Працавіты, самаадданы чалавек усё можа.

...Зайздросчу людзям-умельцам. Зайздросчу і тым, у каго залатыя рукі, дапытлівы розум, для каго праца — гэта музыка.

Зайздросчу... Заўсёды хочацца, сустраўшы такога чалавека, прайсці па яго шляху з самага пачатку, зазірнуць у таямнічыя куточки, ступіць на ледзь бачныя сцяжыні. Бо не верыцца, што ішоў чалавек увесь час прамой, як страла, дарогай. І яшчэ хочацца даведацца: як вырасла, з якіх усходаў тое самае чароўнае зярнятка ўмельства, што робіць чалавека творцам?

Часам прайсці па такому шляху ўдаецца. І тады радуешся. Пашчасціла зразумець жыццё яшчэ аднаго цудоўнага чалавека. А іншы раз становішся ў тупік перад загадкай: чаму дзяўчына, якую змаладу ўсе называлі «прыроджанай настаўніцай», стала потым швачкай? Не таму, што так склаліся акалічнасці, а па ўласнаму жаданню. І шчыё такія рэчы, што вачэй не адарваць. Вось тут і гадай, адкуль яно бярэцца, тое самае «прызвание», вакол якога столькі ідзе размоў апошнім часам.

...Напэўна, колішнія супрацоўнікі трэцяй мінскай паліклінікі памятаюць, як гадоў пятнаццаць назад бегала па калідорах, разносіла ў кабінеты медыцынскія карткі маленькая, кволая дзяўчынка з цудоўнымі шэрымі вачыма — Зоя Войцік. Яна працавала ў рэгістратуры на так званай пасадае «падай-прынясі». Але і галоўны ўрач

паліклінікі Вера Васільеўна Шведова, і іншыя супрацоўнікі ў адзін голас гаварылі: Зоя — прыроджаны медык.

За некалькі месяцаў асвоіла абавязкі сястры, навучылася разбірацца ў лякарствах, чытаць рэцэпты. Вера Васільеўна прадказвала: «Пойдзеш з восені ў медвучылішча. Я сама паклапачуся, каб з цябе добры ўрач выйшаў...»

І раптам Зоя знікла. Якраз у час адпачынку Веры Васільеўны. Напісала заяву «па ўласнаму жаданню» і звольнілася. Не стала работа ў паліклініцы пачаткам шляху Зои Войцік у медыцыну. Відаць, была яна ўсяго толькі выпадковай сцяжынкай, якіх шмат надараецца на жыццёвай дарозе чалавека. «Прыроджанасць» праявілася ў іншым месцы.

...— Ох, і спрытнае ж дзяўчо, гэта Зоя! — гаварылі майстры ў ліцейным цэху завода імя Кірава. — І тлумачыць нічога не трэба, на лятую хапае.

Яе прынялі вучаніцай шпанёўшчыцы. У аддзеле кадраў спачатку касавурыліся — надта ўжо мала. Але Зоін сусед па вуліцы сказаў:

— Вы не глядзіце, што мала. Яна дзесяці дарослых варта.

Узялі. Памяшканне «ліцейкі» — зусім не тое, што стэрыльная чысціня ўрачэбных кабінетаў. Замест белага халаціка — чорны прапалены фартух. Скрынкі з пяском, кавалкі дроту, «гладзілкі», «набойкі» — вось яно, немудрагелістае абсталаванне рабочага месца

шпанёўшчыцы. А навокал — грукат, звон металу, кучы гарэлай зямлі. «Ліцейка»... Што тут можа быць цікавага?

Не прайшло і тыдня, як невысокая постаць «новенькай» замільгала па цэху то тут, то там. Як калісьці ў паліклініцы, ёй і тут усё паказвалі, тлумачылі, вучылі. Але вучаніцай яна была вельмі мала. Тэхналогію гэтай работы ўцяміла адразу і хутка пачала выдаваць шпані не горш за сталых работніц. Майстар Ларыса Сцяпанавна Скорынава толькі дзівілася, глядзячы на яе спрыт:

— Ну проста прыроджаная шпанёўшчыца. Як не ўсё жыццё ў ліцейцы працавала!

Ларыса Сцяпанавна па душы прыйшлася дзяўчынка: сваёй стараннасцю і дапытлівасцю нагадвала яе самую ў маладосці. А Зоіны шэрыя вочы раз-пораз спыняцца на якім-небудзь механізме — і ў свабодную мінуту ўжо чуваць кволы галасок:

— А гэта навошта? А як завецца? А што гэта за кнопка? А ці можна мне паспрабаваць?..

Сапраўдны майстар заўсёды адрозніць, дзе простая дзіцячая цікаўнасць, а дзе сур'ёзная дапытлівасць, дзе чалавек хоча пазабаўляцца, а дзе — навучыцца. І яе вучылі.

А потым настаў дзень, калі Зоя Войцік паднялася ў кабінку мастаго крана і самастойна ўключыла рубільнік. Розныя кнопкі, ручкі, кантролеры паслухмяна пачалі дзейнічаць па яе загаду.

...Міналі гады. Змянілася ў Зоіным жыцці многае. Нават

МАТЧЫНА СЭРЦА

Сэрца... Якім моцным трэба яму быць, каб вытрымаць усе няшчасці, што выпадаюць на долю чалавека!..

У Запруддзі, маленькім пасёлку сярод лесу, недалёка ад былой граніцы, шчасліва жыла адна сям'я. Падрасці дзеці — тры дачкі і два сыны. Пайшлі яны ў школу, уступілі ў піянеры. Праз некаторы час у старэйшых зазьялі на грудзях камсамольскія значкі. Чаму не быць шчаслівым, калі дзеці становяцца на ногі і дапамагаюць гадаваць малодшых, калі з кожным годам багацее хата! Але матчына сэрца не было спакойным: з захаду, як чорная хмара, насоўвалася вайна.

Кананада гримела ўжо далёка на ўсходзе, а праз пасёлак адступалі яшчэ чырвонаармейцы, было шмат параненых. Дапамагалі ім з вялікай рызыкай для жыцця, бо фашысцкія загады пагражалі расстрэлам.

Не сядзелася ў хаце братам Ваню і Валодзю. Цэлымі днямі прападалі яны са сваімі сябрамі ў лес: збіралі і хавалі зброю на месцы нядаўняга бою Карбышэўскай дывізіі, якая прарывалася з акружэння праз дарогу Стоўбцы — Негарэ-

лае. Усё гэта бачыла Ірына Мікалаеўна Гурская. Яна з трывогай чакала дзяцей, кожны раз паўтарала толькі:

— Сыночкі! Будзьце асцярожнымі! Не лезьце ў пекла...

Летам 1942 года Іван пайшоў у партызаны. А ў хуткім часе народныя мсціўцы напалі на нямецкі гарнізон у пасёлку Узда. Жыхары Запруддзі высыпалі на вуліцу, прыслухоўваліся да выстралаў, выбухаў. Ірына Мікалаеўна з дочкамі і малодшым сынам таксама тут. Сэрца як не выскачыць з грудзей: Ваня, напэўна, там! Ці жывы хаця?

Нарэшце дайшлі вестачкі з лесу: Іван здаровы, а фашысты і паліцаі мелі добры «пачастунак»!..

Аднае ночы пачуўся асцярожны стук у акно.

— Хто там?

— Гэта я, — пачулася ціха ў адказ.

Сярод тысячы галасоў пазнала б маці голас свайго дзіцяці!

Нядоўгая была сустрэча: Івана чакалі на вуліцы сябры. Але і за гэты кароткі час брат паспеў пашаптацца з сястрой. А праз некалькі дзён Вольга пайшла ў разведку ў Узду. Некалькі разоў прыно-

сіла партызанам важныя весткі. Аднойчы маці чакала яе да самай раніцы. Трывожна шчымила сэрца. А праз некалькі дзён стала вядома, што смелую камсамолку апазнаў паліцай, што яна не выдала сваіх сябровак, да якіх ішла на сувязь, і яе расстралілі.

Так загінула Вольга Юльянаўна Гурская, адна з першых сувязных атрада імя Чапаева Варашылаўскай брыгады. А ў сэрцы маці з'явілася першая незагойная рана.

Хутка новая бяда прыйшла ў лясны пасёлак. Вечарам з далёкай партызанскай базы зайшлі сюды народныя мсціўцы, каб адпачыць перад вылазкай на чыгунку. Сярод іх быў і Ваня.

Павячэралі ў хатах, а начаваць пайшлі ў лес. Але пачаўся дождж, і партызаны вярнуліся назад. Выставіўшы вартавога ля гумна, прылеглі ў саломе.

Кароткая летняя ноч. Здаецца, толькі заснулі, а ўжо світае. Сціх дождж. Над балотам, якое падыходзіла да самых агародаў, падймаецца густы туман. Зашчоўкаў салавей у кустах, адзінока закукарэкаў певень..

І раптам... выстралы!

Фашысты акружылі пасёлак. Завязаўся бой. Немцы ўжо на вуліцы — шлях адступлення праз балота адрэзан.

прозвішча змянілася. Выпускнік політэхнічнага інстытута Яўген Панкратовіч, яшчэ калі праходзіў практыку на заводзе імя Кірава, прыкмеціў гэтую маленькую кранаўшчыцу: усмешка такая, што не забудзеш... Адбылося тое, што заўсёды адбываецца, калі двое кахаюць адзін аднаго. І вось ужо ходзіць у пяты клас Зоін сын Сярожа, у другі клас — дачка Лена. Яўген Мікалаевіч закончыў інстытут, працуе на заводзе імя Кастрычніцкай рэвалюцыі. Усё ёсць у гэтай сям'і — дружба, згода, каханне. Дык можа Зоі Міхайлаўне нічога больш і не трэба ў жыцці? Сама выбрала свой шлях, сама дабілася на гэтым шляху чаго хацела... Але гэта калі зірнуць павярхоўна.

...Мне расказалі пра Зою Панкратовіч настаўнікі 25-й вяртняй школы. Дырэктар Мая Аляксандраўна Сямёнава паўтарыла словы старшыні заўкома Усікава:

— Незвычайнае пачуццё адказнасці ў гэтай вучаніцы. І здольнасці. Такое ўражанне, што ўсе прадметы для яе — любімыя.

А ў жанчыны двое дзяцей, сям'я. Хатніх спраў — толькі паспявай паварочвацца. На заводзе — работа не з лёгкіх. І яна яшчэ вучыцца. Сёлета ўжо ў дзевятым класе. Што яе жаданнямі кіруе?

І вось першая сустрэча на кватэры Панкратовічаў. Акуратна, строга прыбраны пакой. Першае, што кідаецца ў вочы, — падбор кніг у хатняй біб-

ліятэцы. Адразу відаць, што тут чытаюць шмат і разумеюць кнігу, вераць ёй. Бо на паліцах стаяць не толькі вершы Сяргея Ясеніна, раманы Міхаіла Слонімскага, а і даведнікі «Адказы веруючым», курс лекцый па гісторыі КПСС.

Першая тэма нашай размовы — выхаванне дзяцей. І вось я бачу перад сабой вопытную настаўніцу, разумную выхавальніцу, якой падуладны і тонкая назіральнасць, і разумная цеплыня да патрэб маленькага чалавека, і шчырая патрабавальнасць. Пазней мне стане зразумелым радок з яе ганаровай граматы: «...за актыўны ўдзел у выхаванні дзяцей». Дарэчы, каб ужо была поўная яснасць з гэтай самай граматай. У Зоі Міхайлаўны здароўе не вельмі моцнае. Вось кіраўніцтва завода і пасылае яе кожнае лета працаваць у заводскі піянерскі лагер на ўвесь аздараўленчы сезон.

Але вернемся да нашай размовы ў ціхім пакойчыку кватэры Панкратовічаў. Тады мне давялося прайсці па ўсяму жыццёваму шляху Зоі Міхайлаўны. Яна сама мяне правяла, паказаўшы кожную непрыкметную сцяжынку.

Так склалася жыццё, што яна некаторы час гадавалася ў чужой сям'і. Жанчына, якая называла сябе Зоінай дабрадзеяй, дазволіла ёй вучыцца толькі да сёмага класа. А потым сказала: «Хопіць. Працаваць ідзі. Гэтыя кніжкі не накормцяць».

Як ёй хацелася вучыцца!

*

Лідзія Кацела прыехала на Гродзенскі хімічны камбінат імя С. Прытыцкага па накіраванню Салігорскага горна-хімічнага тэхнікума. Неўзабаве яе назначылі старшай лабарантнай фізіка-хімічнай групы. І вось да Лідзіі прыйшла першая перамога: ЦК ВЛКСМ узнагародзіў яе значком «Маладому перадавіку вытворчасці».

Лідзія паспяхова займаецца ў Маскоўскім заводным політэхнічным інстытуце.

Фота А. Перахода (БЕЛТА).

*

З якой зайздрасцю глядзела яна на сваіх аднагодкаў!

Якраз тады і здзівіла Зоя сваім «неабдуманым учынкам» — кінула паліклініку. Ёй вельмі, ну, проста да слёз, хацелася вучыцца. А завод адкрываў шырокія магчымасці: добры заробак, інтэрнат, незабавнасць. І яна пайшла на завод.

...

Пакуль пісаліся гэтыя радкі, Зоя Панкратовіч зноў змяніла работу. Здароўе не дазваляе працаваць кранаўшчыцай. Ця-

пер яе спецыяльнасць — пераметрыстка. Яна павінна сачыць за станам плаўкі металу, кантраляваць, каб усё было ў норме: і тэмпература, і час, і ўсе іншыя кампаненты. Пытаюся:

— А калі ж вы паспееце ўсё гэта асвоіць? Заўтра ж вам на работу?

Смяецца:

— Ды я гэту работу ўжо даўно асвоіла. Для мяне ў цэху нічога незнаёмага няма.

Зайздросчу людзям-умельцам...

Р. САМУСЕНКАВА.

— Прарывайцеся ў лес! — крыкнуў камандзір групы Галімаў. — Я прыкрыю!

Маці бачыла, як яе сын, адстрэльваючыся, схаваўся разам са сваімі баявымі сябрамі за будынкамі.

«Уцякайце, родныя», — шаптала яна.

Не ведалі партызаны, што ўперадзе залёг вораг, чакае іх. Не ведалі, што бягуць яны насустрач смерці...

Бабахнуў некалькі разоў мінамёт, кулямётны і аўтаматны агонь зліўся ў сучэльні гул і захліпнуўся...

«Сыночак мой родны, няўжо канец?» — у роспачы падумала маці і ледзь не ўпала: нібы іголкай калнула ў сэрца.

Наступіла незвычайная цішыня. Яна перарывалася толькі крыкамі каманды на чужой мове.

Мужчыны прывезлі забітых. Восем мёртвых партызан ляжалі ў канцы вуліцы. Усе яны добра знаёмыя. Сярод іх Іван Гурскі з Запруддзя, Хак Галімаў і Васіль Гаўрыловіч з суседняй вёскі Прусінава.

Немцы сагналі людзей. Сярод пасялкоўцаў і Ваневы бацькі.

— Трымайся, маці! — шэпчаць людзі.

— Там Ваня, трэці ад дрэва...

Загаварыў афіцэр:

— Хто пазнае гэтыя бандыт, атрымае прэмія!

— Не ведаем нікога...

— Глядзіце лепш! Мо бачылі каторага?

Не, не сустракаліся ніколі, — чулася ў адказ. — Яны прыйшлі ноччу, калі мы спалі...

Столькі нянавісці да фашыстаў таілі пасялкоўцы, столькі вытрымкі і сілы волі было ў іх сціснутых вуснах, што ворагі не заўважылі ўнутранага хвалявання, якое перапаўняла грудзі, прасілася вырвацца ў плач па хлопцах, якія ляжалі нерухома адзін ля аднаго на мокрай траве. Лёгкі ветрык гладзіў іх валасы, скалыхнуў і кучаравыя Ваневы.

— Жывы, варушыцца! — ледзь не крыкнула маці.

Два дні аставаліся забітыя на вуліцы, два дні працэсвалі фашысты лясы, што вялі да чыгункі, два дні маўчалі людзі, палавіна якіх — партызанскія сем'і... І толькі калі апошнія нямецкія машыны схаваліся ў лесе, слёзы гора і развітання паліліся над загінуўшымі партызанамі.

А ў матчыным сэрцы з'явілася яшчэ адна незагойная рана.

— Ваня, братка мой дарагі!.. Я адпомшчу за цябе... За Вольгу... За смерць тваіх таварышаў! — пакляўся Валодзя над свежай магілай.

Партызанаў пахавалі, а маці благаславіла на помсту свайго малодшага сына.

Валодзя мужна і смела змагаўся з ворагам, удзельнічаў у многіх баях, у рэйкавай вайне. Пасля ў радах Савецкай Арміі вызваляў Польшчу, дабіваў фашысцкага зверу ў яго бярозе. Бацька таксама стаў салдатам.

З фронту адна за адной прыйшлі жахлівыя весткі: муж і сын забіты. Боллю сціснулася параненае сэрца маці, здаецца, вось-вось разарвецца на часткі, не вытрымае...

Але яно стрывала, білася дзеля жывых дачок, якім патрэбна была дапамога...

Час бяжыць. Крыжавыя раны не зарубцаваліся, толькі пасерабрыліся раней пары валасы на матчынай галаве, з'явілася многа глыбокіх маршчын на твары, затуманіліся ад горкіх слёз вочы.

Сэрца рытмічна адлічвае гады за гадамі.

— Тук-тук, тук-тук! — чуваць яго ціхія ўдары.

Матчына сэрца жыве вечно: часцінка яго пераходзіць у сэрцы дзяцей, унукаў, праўнукаў, расце там, мужнее. Матчына сэрца — яно неўміручае!

Васіль ГУРСКИ, настаўнік

Уздзенскі раён, в. Стальбоўшчына.

РАСІЯ, РАДЗІМА МАЯ...

Рыма КАЗАКОВА

Летам гэтага года мы з сынам падарожнічалі па Волзе. Рэйсавы параход не падстрайваўся пад нашы духоўныя і фізічныя запатрабаванні, у яго быў жорсткі графік, і мы наспех акулаліся ў волжскія воды, бягом аглядалі гарады, музеі, манастыры, каб потым доўга назіраць з акна каюты за праплываючымі берагамі. Прызвычаіўшыся да крыху няроўнага рытму, мы ўжо дні праз два-тры адчувалі сябе так, быццам усё жыццё правялі на гэтым трохпалубным прыгажуну; прывычна ўключаліся і ў мітусню стаянак, і ў маруднасць пауз між імі. Але мы яшчэ не ведалі, які падарунак рыхтуе нам наўздагад выбраны спосаб адпачыць.

На світанні ці то чацвёртага, ці то пятага дня мы прычалілі да чарговага пункта следавання парохода і, соладка пазяхаючы і хутаючыся ад ранішняй свежасці, пайшлі ад ракі, куды вочы глядзяць. Дарога ішла ўгару, здалёку вырысоўваліся светласярэбраныя контуры сабораў, зубчастых сцен, дрэў. Усё патанала ў празрыстай шэрані туману і здавалася амаль нерэальным.

З гэтага туману раптам вынырнула зусім канкрэтная бабуля, уся такая паркалёвая, чысценькая, све-

жанькая, што сэрца не мірылася з кантрастам крухмальна белай хусткі і маршчыністага, надзіва старога, але вельмі бадзёрага твару.

— Бабуля, — спытала я, — як прайсці ў горад?

Бабуля спынілася, зірнула на нас ветліва, блакітна-блакітна, і сказала нечакана грудным, з непрывычным нам оканнем, голасам:

— А куда тебе охота?..

У гэтым старадаўне-рускім, з адценнем асаблівай павагі да нашага жадання, слове было столькі вельмі мілага, добрага, цудоўнага, што я нават не адразу знайшла, што адказаць. Але сын мой, лёгка ўключыўшыся ў вясёлы, паўказачны лад бабулінай мовы, сказаў:

— Нам охота в Кремль...

Так для нас пачалася тая часціна Расіі, пра якую да гэтага мы толькі читалі ў кнігах, пра якую ведалі па расказах, ды яшчэ, магчыма, нейкім чуццём, кодавай, а можа геннай памяццю, памножанай на родныя песні, на гукі мовы, што ўваходзяць у свядомасць з пялёнак, на ўрокі роднай гісторыі.

Цяжкія сцены манастыроў расступіліся, каб мы ўбачылі насценныя роспісы рускіх умельцаў. Крамлёўскія сцены прыволжскіх старажытных гарадоў востра і трывожна гаварылі нам пра мінулае народа, значыць, і пра наша ўласнае, асабістае мінулае. Старадаўнасць пераплялася з сучаснасцю самым, здавалася б, немагчымым чынам. Ціхія цэрквы Чыстопаля і Елабугі — і Набярэжныя Чалны з самым сучасным будаўніцтвам; новы мост у Саратаве, адзін з самых доўгіх у свеце, і вугліцкі «ссылны» звон, пакараны разам з паўстаўшымі пасадскімі людзьмі пасля гібелі царэвіча Дзімітрыя; варты жалю на фоне сучасных будынкаў драўляны домік Кашыры-

на, дзе правёў дзяцінства Алёша Пешкаў, і цудоўны Казанскі планетарый. І Ленінскі мемарыял ва Ульянаўску, што ззяе шклом і металам. І сціплы дом, дзе правёў дзяцінства Ільіч. Мы доўга стаялі з сынам у пакоі Леніна, глядзелі на вузкі, па-спартанску сціпла засланы ложак, на пахвальны ліст на сцяне і нешматлікія кнігі. Мой здзіўлены і злёгка прысаромлены сын сказаў пра пакой Валодзі Ульянава:

— Які маленькі...

Маленькі... Напэўна, усё, што сустрэлі мы за некалькі сутак дарогі, не вымяралася касмічнымі велічынямі. Людзі жылі сваім жыццём. Быт, часам смешны і зусім не гераічны, суседнічаў з веліччу каменя, дрэў і зорак, што называлі па імёнах тых, хто быў і адышоў, наблізіўшы гэтую зямлю да свята. І паступова з маленькіх бытавых і не бытавых, урачыстых, што дакраналіся да вечнасці, падрабязнасцей перад намі ўсё больш выразна паўставала Расія ўжо не як краіна, дзяржава, гістарычная і геаграфічная дадзенасць, а як строй душы, як натуральнае напаўненне ўласнага жыцця.

Пра Радзіму шмат і цудоўна было сказана. Сімвалам Расіі з'яўлялася для каго бярозка, для каго рэчка ля роднага сяла, а каму — маленькая вулачка на ўскраіне роднага горада. Расію ўвасаблялі і Масква, і лепшыя людзі ўсіх часоў, якіх ведала зямля руская.

Мы пражываем кожны сваё, няхай маленькае, але адзінае і непаўторнае жыццё. Пачуццё не вымяраецца ні колькасцю ўбачанага, ні спосабам выражаць сябе. У гэтым сэнсе ў чалавека, які шмат падарожнічаў, шмат бачыў, няма перавагі перад тым, хто, магчыма, пражыў усё жыццё сярод бяроз або на

Рэстаран «Залаты пеўнік» у Пензе. А дзяўчаты з косамі — афіцыянткі Галя Пярвухіна, Наташа Мядзведзева і Люба Фядосава.

Кольскі паўвостраў. Паўночная Снягурачка.

вачах адных і тых жа вокнаў. Усе мы любім Расію і (я не пабаюся сказаць, як ні адказна гэта, ад імя ўсіх) сумленна і свята залежым ад ўсяго таго, што ёсць Радзіма.

...Якая ж яна вялікая, наша Расія! Спытайце ў сахалінца, які пяшчотна гладзіць тоненькую галінку мясцовай разнавіднасці бярозы, пра радзіму, і ён абавязкова ўпляце ў тканіну падалёкаўсходняму скупых, знарок строгіх ад стрыманай пяшчотнасці слоў гэта дзіўнае, да якога, здаецца, ніколі не прывыкнеш: «Расія...» І на поўначы, дзе мяккімі губамі асцярожна, каб не патрывожыць зямлю, алені кранаюць мох, які апрагнуў купістую тундру, — таксама Расія. І на мелавой, прасоленай, калючай зямлі поўдня — Расія. Таму што вякамі пакаленні людзей ішлі, збіваючы да крыві ногі, карчавалі, аралі, песцілі, выходжвалі жыццё.

А ад колькіх ворагаў і колькі разоў яе абаранялі! А колькі сяброў прыняло ў сябе яе моцнае шчодрое сэрца! З якімі толькі лёсамі не пераплёўся яе ўласны лёс у новы, шчаслівы час! Напэўна, кожны рускі зараз і крыху беларус, і крышку ўзбек, і грузін, і татарын, і ўкраінец, і чуваш, і латыш... Таму што немагчыма падзяліць ужо гэтыя два паняцці: «рускі» і «савецкі».

Няхай жа будзе яна шчаслівая сёння і заўсёды, савецкая, руская наша зямля. Ні ў кога няма такіх слоў, якімі можна было б раз і назаўсёды выказаць пачуццё любві да Радзімы. Гэтыя словы трэба шукаць усё жыццё. Няма такой справы, якая б вычэпвала паняцце «служэнне Радзіме». Гэтаму трэба прысвяціць жыццё.

Дык прысвяцім!

Трактарыстка Валя Жыліна.
Арлоўская вобласць.

Саюз непарушны рэспублік свабодных...

Горад Шчасця. Работніца ДРЭС
Валя Царова і электраслесар
Алег Жаркоў.

Фота А. Станавова.

Гарачае лета. Дзіцячы сад № 46
Ленінграда адпачывае на бе-
разе Фінскага заліва.

Горад Рудны. Камсамолка Свят-
лана Пагорова працуе горным
здымчыкам на Сарбайскім
рудніку. Яна студэнтка політэх-
нічнага інстытута.

Ирина СНЕГОВА

Школьные мои товарищи

Вы зарыты, смяты, скошены,
Не найти вас, мир обшаривши,
Мальчики мои хорошие,
Школьные мои товарищи.
Вы в лугах в соцветье вяжете,
В синь лесах рветесь рослыми...
Вы мне маленькими кажетесь,
А тогда казались взрослыми.
Вас не давит время ношею,
Нас от утра к утру старящей,
Мальчики мои хорошие,
Школьные мои товарищи.
Снег лежал на лбах остуженных,
В пустоте разрывы ухали...
Сколько здесь их, ваших суженых,
Увядают вековухами!
И твердит, гордясь живучестью,
Хлыщ, не нюхавший Германии:
— Мало нас, одна соскучишься.
Ты цени мое внимание!...—
Чья любовь, в несчастье брошена,
Вас звала сквозь стыд свой
шпарящий,

Мальчики мои хорошие,
Школьные мои товарищи!..
Как принцесса в сказке маминой,
Дочь ее идет за песнями.
Не обидь! Стеною каменной
За нее они — ровесники.
Как за нас в том адском крошечке,
Во всесветном том пожарище,
Мальчики мои хорошие,
Школьные мои товарищи.
г. Москва

Ольга БЕРГГОЛЬЦ

Бабье лето

Есть время природы особого света,
неяркого солнца, нежнейшего зноя.
Оно называется

бабье лето
и в прелести спорит с самою весною.

Уже на лицо осторожно садится
летучая, легкая паутина...
Как звонко поют запоздалые птицы!
Как пышно и грозно пылают куртины!

Давно отгремели могучие ливни,
все отдано тихой и темною нивой...
Все чаще от взгляда бываю
счастливой,
все реже и горше бываю ревнивой.

О мудрость щедрейшего бабьего
лета,
с отрадой тебя принимаю... И все же,
любовь моя, где ты, аукнемся, где ты!
А рощи безмолвны, а звезды все
строже...

Вот видишь — проходит пора
звздопада,
и, кажется, время навек разлучаться...
А я лишь теперь понимаю, как надо
любить, и жалеть, и прощать.
и прощаться...

г. Ленинград

Лидия ШЕМЕТ

Вода

Я хочу воды не из-под крана,
А из-под березовых корней,
Из-под откипевшего бурана,
Из-под неба, глаз твоих синей.
Не хочу воды, на век плененной,
Комнатной, прикованной к

стене,
Теплой, замурованной и сонной —
Ледяной, железной дайте мне!
Дайте! Нет, за ней пойду сама

я
Вечером, нехоженой тропой.
Под березой старой — непита́я,
Ледяная в нестерпимый зной.
Мох на срубе — в мелких каплях
росных...

Я в колодец опущу ведро,
Зачерпну тихонько и без спроса
Старое литое серебро.
И в ведре забьется, как живая,
Чуть зеленоватая звезда.
Где еще на свете есть такая,
Как у нас в России, ключевая,
Грозная силушка — вода!!

г. Курск

Антонина БАЕВА

Родина

Мне родина вначале представлялась
Деревней

с полусотнею дворов.
Граница этой родины кончалась
У двух,
вблизи околицы,

бугров.
Потом к ним прибавлялось
понемногу

То озеро,
то луг,
то косогор,
То пыльная горячая дорога,
То степи голубеющий простор...
А с тоненькою школьною указкой
Вошли в мой мир далекие края,
И города,

и рек таежных краски...
О, как огромна
Родина моя!

г. Сочи

Людмила ТАТЬЯНИЧЕВА

Живу я в глубине России

Живу я в глубине России,
В краю озер и рудных скал.
Здесь реки сини,
Горы сини

И в синих отсветах металл.
Милы и дороги до боли,
Да так, что глаз не оторвать,
Мне брови лиственниц
соболи

И сосен царственная стать.
Тайга, тайга...
Берет отсюда
Начало изумрудный цвет,
А зеленее изумруда
Ни дерева, ни камня нет!
По красоте,
По скрытой силе
Мне не с чем мой Урал
сравнить.
Иной здесь видится
Россия.

Суровой,
Строже, может быть.
А может, здесь она
моложе...

Свежей тут времени рубеж.
Но сердце русское
Все то же.
И доброта.
И песни те ж!
И лица те же, что в

Рязани,
И так же звучны имена.
Как солнце в драгоценной
границе,
В Урале Русь отражена.
г. Челябинск

Ольга ФОКИНА

Зеленой поймой
Струится Тойма,
За той за Тоймой —
Ой, золотой мой...

Ты помнишь, Тойма,
Как, всем на зависть,
Твоей водой мы
С ним умывались,
И как хмелели
С твоей воды мы,
И жечь умели
Костры без дыма —
Не парень с девкой,
Не девка с парнем,
А знамя с древком,
Иван-да-Марья!
Что нынче с нами!
Две половины:
Без древка знамя —
Кусок сатина.
«Иван» без «Марьи» —
Одна липовость:
Не в каждой паре
Два цвета — новость.
Пусть посох — древко,
Пусть шелк — обновка,
Но петь не певко
И жить неловко.
Зеленой поймой
Струится Тойма,
За той за Тоймой —
Ой, золотой мой...
г. Вологда

У музеі Вялікай Айчыннай вайны Я. Я. Сяркова (у цэнтры)
сярод замежных гасцей.

Фота У. Вяхоткі.

ВЯЛІКАЯ СЯСТРА

— Ты расказала нам цудоўную, прыгожую казку, Ката-апа...

Яе доўга слухалі, потым доўга маўчалі, і вось, нарэшце, адна з жанчын адважылася загаварыць. Самая маладая і самая, як здалося Яўгеніі, прыгожая. І назвала яе Ката-апа, што па-туркменску азначае «вялікая сястра».

У вялікай і ўсё ж цеснай юрце сабраліся жанчыны кішлака. А побач з імі, як вартавыя, сядзелі аксакалы — «белыя бароды», старэйшыны. Сачылі, каб ні адна з іх не пасмела выняць з рота «хустку маўчання». «Хустка маўчання» — гэта і вобразна і літаральна. Такі тут быў звычай спрадвеку: туркменская жанчына трымала ў роце кончык тканіны, якая спадала з яе цяжкай шапкі велічынёй з вядро.

— ...Мы слухалі цябе, Ката-апа, — гаварыла далей жанчына, — гэта вельмі цікава — пра свабоду і роўнасць, пра новую ўладу. Толькі казка твая не для нас. Нас як білі раней, так б'юць і сёння. Як прадавалі раней у Афганістан, так і прадаюць. Як абкрадалі баі, так і абкрадаюць...

Замаўчала жанчына... Зноў узняла ў рот кончык тканіны... Зноў настала цішыня ў юрце. Толькі насцярожана пераглянуліся паміж сабой аксакалы і вышэй узнялі бароды-лапаты.

Што будзе з ёй цяпер? Імем Савецкай улады Яўгенія папярэдзіла аксакалаў: глядзіце, каб ніхто не пакрыўдзіў пасля іх ад'езду гэтую жанчыну! Толькі не забыць ёй па сённяшні дзень, што здарылася пасля той гутаркі. На другія суткі далейшага вандравання экспедыцыю нагналі двое аксакалаў з таго кішлака. Ухапілі за аброць каня:

— Бяда, Ката-апа, вялікая бяда! Тую жанчыну па загаду баяў муж закапаў жывую ў зямлю. Мы нічога не маглі зрабіць. Вяртайся хутчэй!

Спяшаліся як толькі маглі, але было позна...

Гэта была ўжо не першая сустрэча з жанчынамі пустыні. Яшчэ раней у складзе арганізаванай па задуме маладога Савецкага ўрада экспедыцыі ў глыбіню Кара-Кумаў, дзе яшчэ гаспадарылі басмачы, яна праехала сотні кіламетраў. Доктар Яўгенія Сяркова была адзіная жанчына сярод трынаццаці членаў экспедыцыі. Так было задумана з самага пачатку і каб аказаць медыцынскую дапамогу людзям з далёкіх качэўяў. І каб знайсці сцежку да сэрца спрадвеку забытай, бяспраўнай туркменкі.

Яна не толькі лячыла, перавязвала, рабіла аперацыі, нават даволі сур'ёзныя, не толькі вучыла жанчын элементарным правілам гігіены і санітарыі. Чым далей ішла экспедыцыя ў глыбіню Кара-

Кумаў, тым больш сціскалася яе сэрца. Здавалася, што ў цэлым свеце ў дваццатым стагоддзі не знойдзеш такіх няшчасных рабынь. Чаго варта адно толькі гэтае вялізнае збудаваў, якое не здымае жанчына з галавы аж да самай смерці. А «хустка маўчання»! І вось цяпер знайшлася адна, якая парушыла спрадвечны закон. Пэўна, словы маладога доктара, гаварчыя і палыманыя, кранулі яе душу.

Быў такі кінафільм «Трынаццаць». Некаторыя сітуацыі і характары ўдзельнікаў той экспедыцыі ў Кара-Кумы знайшлі адлюстраванне ў гэтым фільме. А правобразам гераіні — жонкі начальніка пагранічнай пастава — была Яўгенія Сяркова (дарэчы, яна таксама была тады жонкай пагранічнай пастава). І не адзін фільм, а некалькі апавесцей можна было стварыць пра тую экспедыцыю. І як прыбег да яе аднойчы з далёкага качэўя пастух, кінуўся ў ногі: «Ратуй, Ката-апа, маю жонку, я за яе вялікія грошы заплаціў, я бедны чалавек!» І як спяшалася яна і ўбачыла яго жонку, пасіненую, як труп, і зняла з яе галавы цяжкую задубяненую шапку, зняла разам з валасамі — і ўбачыла страшэнны нарыў на галаве — ад яго і паміралі жанчыны. І як пад пільным наглядом усяго кішлака рабіла ёй

Я. А. Сыркова. Здымак 1945 года.

аперацыю і хвалявалася, бо ведала: няўдача—гэта стра- та даверу. Не толькі ёй, а ўсёй Савецкай уладзе. І як по- тым гэты пастух прабег, да- ганяючы экспедыцыю, не- калькі кіламетраў праз пя- кі, каб выратаваць усю экспе- дыцыю ад банды басмачоў...

А як згубілі яны след у пустыні і без кроплі вады больш тыдня блукалі і вяр- таліся на адно і тое ж месца, як падалі коні ад смагі і як трымаліся людзі, трымаліся, бо адзіная сярод іх жанчына, малады доктар, з распухлым ад смагі языком толькі тады звалілася ў непрытомнасці з сядла, калі ўбачыла агеньчы- кі далёкіх вогнішчаў. Гэта былі вогнішчы пастухоў-ка- чэўнікаў.

...Яшчэ многа дзён і спраў яе было прысвечана гэтай зямлі, што сёння стала такой багатай і квітнеючай. Сту- дэнтка Сярэднеазіяцкага уні- версітэта, створанага па дэ- рэту Леніна, стала органа- тарам сістэмы аховы здароўя ў Туркменскай рэспубліцы. Яшчэ не здаўшы двух дзяр- жаўных экзаменаў, яна была ўжо загадчыцай Керкінскага акружнага аддзела аховы зда- роўя—на самай граніцы, бяс- конца трывожнай у тыя гады. Стала членам урада Туркме- ній, прадстаўніком ад гэтай рэспублікі ў саюзным урадзе.

...Была і старонка жыцця, звязаная з Узбекістанам. У далёкай Харэзмскай воб- ласці, якая на той час яшчэ не была савецкай, касіла чу- ма людзей. Цяжка пакутаваў народ, якому і так жылося нясоладка пад уладай баяў, мулаў, імамаў. Савецкі Таш- кент тэрмінова, як на фронт, сабраў і паслаў у Хіву вялі- кую брыгаду медыкаў на ча- ле з вядомым савецкім чумо- лагам Грэкавым. Плылі па Аму-Дар'і дзіўныя людзі ў масках, у акуларах-кансер- вах, у брызентавых прамоча- ных спецыяльным растварам

камбінезонах, плылі ў стра- шэнную спякоту, рызыкуючы жыццём,—хто не ведае, што такое чума?—каб здзейсніць свой гуманны брацкі подзвіг. І сярод іх зноў была адна жанчына—Яўгенія Сыркова. Зусім яшчэ маладая, невысо- кая, з валявым тварам сібі- рачкі, моцная, зграбная, з чорнымі цыганскімі вачыма, з каратка падстрыжанымі цёмнымі валасамі...

Чым вымяраецца лёс чала- века, працягласць яго жыц- ця? Хто кажа—пражытымі гадамі, хто лічыць—пройдзе- нымі дарогамі ў жыцці, хто сцвярджае—справамі, здзей- сненымі табою на зямлі. І га- ды, і дарогі, і справы гэ- тай сямідзесяцігадовай сёння жанчыны так цесна, так ар- ганічна перапляліся з многі- мі падзеямі жыцця розных нашых рэспублік, што на якім адрэзку часу, адрэзку яе жыцця ні затрымаеш увагу— ажывае старонка гісторыі. Я пазнаёмілася з ёю не так даўно, але ведаю: сярод чы- тачоў часопіса, людзей ста- рэйшага і сярэдняга пакален- няў (не толькі сярод меды- каў!) яе імя і прозвішча не прагучаць як незнаёмыя.

І ў нашай рэспубліцы не- дзе ў сярэдзіне трыцятых гадоў не было такой надзей- най санітарна-эпідэміялагіч- най службы, як сёння. Успых- валі эпідэміі тыфу, дызентэ- рыі і іншых інфекцыйных хвароб. Колькі павандравала яна па глухіх кутках Палес- ся, вучыла жанчын засцера- гаць сябе і сваіх дзяцей ад розных пошасцей. А потым, будучы намеснікам міністра аховы здароўя рэспублікі, яна адкрывала новыя бальні- цы, аддзяленні, медпункты, вучыла і выходзіла маладых медыкаў.

А паміж Сярэдняй Азіяй і Беларуссю быў яшчэ ў яе жыцці Далёкі Усход. І былі Магнітка і Камсамольск-на- Амуры. Была чацвёртая рэс- публіка ў біяграфіі — РСФСР...

Унучка літоўскага рэва- люцыянера, высланага цар- скім урадам на вечнае пася- ленне ў Сібір, яна многае ўзяла ад свайго дзеда. Гэта ён яе некалі навучыў ездзіць конна (як спатрэбілася ёй гэ- та ў жыцці!), навучыў рыба- чыць і паляваць, наогул вы- хоўваў як хлопчыка. Настой- ваў супраць волі непісьмен- най маці, каб Жэня вучыла- ся. У яе ў самой было гара- чае жаданне вучыцца, а дзед яшчэ падтрымліваў, падагра- ваў яго. І вось у шаснаццаць гадоў дзяўчынка ўцякла з до- му пад градам цяжкіх матчы- ных праклёнаў. Уцякла, але не так хутка ўдалося здзей- сніць сваю мару—вучыцца. Нават на працу ў той час ні- дзе не магла ўладкавацца.

Вандравала па матухне-Расіі, узбаламучанай першай імпе- рыялістычнай вайной. Разам з беспрытульнікамі дабрала- ся на даху цягніка да Таш- кента, да горада хлебнага, да цеплыні. Але і тут не знай- шла ні хлеба, ні працы, ні вучобы, пакуль не прыйшла і ў яе жыццё Кастрычніцкая рэвалюцыя...

Учарашняя беспрытульні- ца стала студэнткай Сярэ- днеазіяцкага універсітэта. І там пашчасціла ёй пазнаё- міцца з сям'ёй выдатных рэ- валюцыянераў ленінскай ка- горты, з Вольгай Барысаўнай і Панцеляймонам Мікалаеві- чам Лепашынінскімі. Вось тут, мне здаецца, адбылося тое, што павінна было рана ці поз- на адбыцца ў лёсе Яўгеніі Сырковай. Рысы яе харак- та- ру — мужнасць і энергія — пад уплывам выдатных баль- шавікоў набылі тую афарбоў- ку, якая засталася на ўсё жыццё. Ідэйную. Камуністыч- ную. Не проста ў імя гума- нізму—у імя новага, савец- кага гуманізму, у імя ідэй інтэрнацыяналізму калясіла яна з санітарнаю сумкаю пешшу і конна, на грузавіках і ў карэтах хуткай дапамогі, рабіла прышчэпкі, змагалася з эпідэміямі.

А дарога, як і гісторыя, усё вяла і вяла да новых вы- прабаванняў.

...Пагоны падпалкоўніка на кіцелі пажылой жанчыны. Здаецца, такой звычайнай, мірнай пажылой жанчыны. Ёй бы зараз пруткі ў рукі ўзяць ды вязаць унукам пан- чохі. А жанчына пачынае расказаць:

— Мне давалося быць га- лоўным эпідэміялагам арміі, прайсці разам з ёю з баямі ад Падмаскоўя да Берліна...

І ўжо няма перад слухача- мі мірнай «бабулі», ёсць бая- вы ўрач-камандзір, і голас яе робіцца па-ваеннаму суро- вым, і ўся яна неак падцяг- ваецца, становіцца вышэйшая ростам, маладзейшая, а ў ва- чах ўладны бляск. Расказвае, як недзе пад Мажайскам ледзь не сілаю зброі вырвала ў непаваротлівага інтэнданта цэлую калону грузавікоў і пад агнём варожых гармат вывезла групу раненых. А по- тым ішла з войскамі цераз Беларусь, якая стала ёй род- наю. Яна была адной з пер- шых сведкаў фашысцкіх зверстваў на нашай зямлі, ад- ной з першых абвінавачаў, бо адразу ж пасля наступаль- ных баёў абследавала як урач-эпідэміялаг лагеры смер- ці.

Колькі можа яна раска- заць, і як слухаюць яе лю- дзі, што прыязджаюць з усіх канцоў Еўропы! Я прысутні- чала пры адной такой сустрэ- чы, гэта было ў музеі Вялі- кай Айчыннай вайны. Мала-

дыя выкладчыцы рускай мо- вы з Францыі, Балгарыі, ГДР і іншых краін слухалі Сыркову, а пасля афіцыйнага выступлення акружылі яе і доўга не адпусkalі. Вось та- ды і рашыла я напісаць пра гэтую жанчыну.

Быў у гэтым лёсе яшчэ і такі паварот. Пасля вайны савецкае камандаванне дару- чыла Сырковай перадаць свой вопыт арганізатара сацыялі- стычных асноў аховы здароўя немцам. Для ўсіх даўно ўжо скончылася вайна. А яна за- сталася на зямлі Саксоніа- Ангальт, яе называюць цяпер фрау доктар... І вось перада- мной пісьмо, якое напісала ёй праз шмат гадоў былы міністр аховы здароўя СССР М. Д. Каўрыгіна, пабываўшы з урадавай дэлегацыяй у ГДР.

«Дарагая Яўгенія Яўстаф- еўна! Пасылаю Вам фатагра- фію новай раённай бальніцы ў Хальдэнслебене, якую па- чыналі будаваць пры Вас. Павінна Вам сказаць: дзе б я ні была ў ГДР, усюды Вас ведаюць і з вялікай любоўю і павагай успамінаюць пра Вас. Проста зайздросную справу пакінулі Вы пасля ся- бе, малайчына...»

Слава пасля сябе. Вось словы, якімі мне хацелася б закончыць гэты артыкул. Але чаму «пасля»? Жыццё працягваецца. У пасляваен- ным Мінску яна загадвала аддзелам аховы здароўя го- рада. Будавала бальніцы, ад- крывала новыя паліклінікі. І горад не забыў яе.

Звініць тэлефон у кватэ- ры, вокны якой выходзяць на плошчу Перамогі. Яўгенія Яўстаф'еўна адрываецца ад нашай размовы, здымае тру- бу.

— Так, Сыркова... Слу- хаю. Камісія? Па санітарна- му стану дзіцячых садоў? Абавязкова прыму ўдзел. Узначаліць? Што ж, калі трэба.

Яшчэ званок, яшчэ. Сяб- ры, з якімі працавала, адна- палчане, людзі, якіх лячыла, ратавала ад хвароб. Не за- бываюць... Яна не ведае ні адзіноты, ні бяздзейнасці.

Пра яе кажуць: яна спалу- чае спагадлівае жаночае сэр- ца з мужным характарам. Рыбачка, паляўнічая. Нават цяпер, у свае гады, не баіцца ні далёкіх дарог, ні сцюжы, ні спякоты. Можна таму і жыццё яе было такім незвы- чайным?

А на сцяне той кватэры, вокны якой выходзяць на плошчу Перамогі, вісіць ста- рэнькая медыцынская сані- тарная сумка. З ёю Яўгенія Сыркова прайшла не толькі праз фронт. Прайшла праз усё жыццё. Як вялікая ся- стра...

А. УЛАДЗІМІРАВА

Мал. Ю. Пучынскага

Мікола ПЯЧЭРСКІ

Апавяданне

Таня

БАЦЬКА і маці пасварыліся. Таня думала, што ўсё будзе, як у яе з Марынкай. Пасварацца, разыдуцца ў розныя бакі, а потым пададуць мезенцы і скажуць: «Мірыся, мірыся, да вяселля не сварыся». У маці і бацькі было не так. Сварка расла і расла. Раней маці называла бацьку тата Толя, а цяпер стала называць Анатолем ці нават па прозвішчу. Быццам ён быў вучнем і атрымаў двойку. У Тані ў класе ўсіх двоечнікаў называлі па прозвішчу. Гэта каб яны адчувалі!

Тані не дазвалялі называць бацьку тата Толя, хаця гэта на самой справе было так, а маці ён быў не татам, а мужам. У Тані таксама было другое імя — Шлата. Так яе называў бацька. Учора вечарам ён прыйшоў з работы, зняў з броваў пушынкі снегу і сказаў:

— Добры вечар, Шлата! Мы з табою яшчэ не бачыліся.

Таня падала руку, зазірнула бацьку ў вочы і нечакана для сябе сказала:

— Добры вечар, тата Толя!

Твар таты загарэўся чырванню, але чамусьці адразу пагас. Ён пайшоў у свой пакой, зашамацеў там чарцяжамі. У калідор, хістаючыся на ляту, выпаўзла шэрая нітачка папяроснага дыму.

Спрэчка ўзгарэлася, напэўна, праз гэтыя папяросы. Бацька вечарамі сядзеў за чарцяжамі і бясконца дыміў сваімі папяросамі. Аднойчы ён расказваў Тані пра завод, які яны праектавалі. Схіліўшы галаву на руку, ён глядзеў удалячынь, дзе быццам бачыў гэты завод. Таня моўчкі сядзела ля стала і слухала. І тады ёй здалося: па пакоі, бязгучна тупаючы па дывану, ходзяць казкі.

У жыцці Тані было многа зразумелых і незразумелых слоў. Маці казала бацьку: «Мне абрыдла глядзець на тваю патыліцу». Таня глядзела на патыліцу бацькі, калі ён сядзеў за сталом і працаваў. Патыліца як патыліца, акуратная патыліца — падстрыжаная і паголеная. А маці злавала. Раніцай яна стукала абцасамі ў прырэднім пакоі і гаварыла сама сабе: «Зноў ты-тунішча... Усё пракурыву. Хоць з дому бяжы!»

З гэтым Таня была згодна. Яна ведала: курыць шкодна. Ад тытуню развіваецца бронхіт, туберкулёз і такая хвароба, пра якую нават гаварыць страшна. Гэта было напісана ў Таніным падручніку. Таня паклала на стол бацьку разгорнутую кніжку і падкрэсліла радкі чырвоным алоўкам. Бацька ж мог нічога не заўважыць і не даведацца пра туберкулёз і бронхіт. Вядома, на кніжках пісаць нельга. Але ж давалося парушыць гэтае правіла.

Бацька прачытаў кніжку. Таня адразу здагадалася. Паміж старонак ляжаў шэры попел, які зваліўся з кончыка папяросы. Два дні бацька не курыў. Таня пералічыла ў пачку ўсё папяросы. Колькі іх было, столькі і засталася. А цяпер ён зноў дыміць папяросай, чэрціць свае чарцяжы і, напэўна, думае, чаму гэта Таня назвала яго тата Толя і чаму ў жыцці выходзіць усё неяк не так.

Была зіма і былі зімовыя канікулы. Маці некуды пайшла. У доме стала ціха і пуста. На сцяне цікаў гадзіннік. Таня прайшла два разы па калідоры, адчыніла дзверы кабінета і строга сказала бацьку:

— Час вячэраць. Усё гатова. Толькі бульбы трэба наабіраць.

— Я зараз... Адну хвілінку, — збянтэжана адказаў бацька.

Таня пастаяла крыху і зноў сказала:

— Хвіліна прайшла. Я гляджу на гадзіннік.

Над галавой бацькі некалькі разоў узняўся блакітны дымок. Быццам яго нехта парывіста раздзьмуваў помпай — пах, пах, пах. Бацька ўстаў, узяў Таню за плячкі і пайшоў з ёю на кухню. Яны сядзелі там ля краёна і абіралі ў два нажы бульбу. Таня глядзела на бацьку. У яго вялікія вочы, на твары сінявая, падобная на дым шчацінка. Напэўна, ад папярос. Бацьку трэба больш рухацца і дыхаць свежым паветрам. Так гаварыў доктар, які рабіў яму ўкол.

Таня абабрала бульбіну, кінула яе ў каструлю і сказала:

— Цяпер я за цябе вазьмуся. Будзем займацца зарадкай. У мяне канікулы.

Бацька не адказаў. Мусіць, не пачуў. З ім такое бывала: слухае, а сам глядзіць некуды ўдалячынь. Маці ў такіх выпадках патрабавала, каб ён апусціўся на зямлю. Бацька апускаўся, а потым зноў узлятаў невядома куды.

Яны зварылі бульбу, разагрэлі катлеты і селі вячэраць. Потым была ноч, потым у акенца зазірнуў і прылёг на падушку ля Танінай шчакі сонечны праменьчык.

За сценкай, у бацькавым пакоі, было ціха. Ён там працаваў па начах. Там іншы раз і спаў. Таня абула тапачкі і пайшла на пальчыках да бацькі. З-пад коўдры былі відаць яго нос і рыжае калючае брыво.

Таня адчыніла фортку. У пакой, абганяючы адна адну, паляцелі маленькія сняжынкы.

— На зарадку станавіся!

Бацька падняў брыво і ўсміхнуўся немаведама чаму. Напэўна, сваім сном, Тані і гэтым маленькім сняжынкам, якія расставалі ў цішы.

— Станаві-і-ся!

Яны стаялі адзін насупраць аднаго і рабілі зарадку. Рукі ўгору, рукі ўніз. Нахіл улева, нахіл управа.

— Не затрымлівай дыхання!

Бацька быў высокі і худы. Таня пазірала на яго і думала: «Нічога, цяпер мы яшчэ і не тое прыдумаем!»

Таня гаварыла гэта не дарэмна. На двары, за паветкай, яна бачыла старую ржавую гіру. Бацька будзе практыкавацца гэтай гірай і стане такім, як барэц Паддубны. І тады мама, безумоўна, скажа:

— Вось кінуй курыць—і зусім іншы чалавек... Ты мне такі вельмі падабаешся.

Зарадку рабілі доўга. Хвілін пятнаццаць. Потым бацька сказаў, што позна ўжо і трэба ісці на работу. Умываўся ён халоднай вадой, а ёй усё, што далі. Нават дабаўкі папрасіў. Бацька і Таня былі задаволены. Толькі маці нічога не сказала. Але гэта і зразумела, бо гімнастыка, свежае паветра яшчэ не зрабілі сваёй справы, а гіра пакуль што ржавела за павеццю...

І раптам усё паляцела дагары нагамі: і Танін настрой і ўвогуле. Таня выйшла на двор праверыць, на месцы ляжыць рыжая гіра ці не, і тут убачыла Воўку Сярогіна. Воўка ішоў насустрэчу Тані і размахваў хакейнай клюшкой. Шапка ў яго была на патыліцы, а сам ён быў увесёлы ў снезе.

— Стой! Куды ідзеш?

Таня спынілася. Задзіраў яна не баялася, плакаць не любіла.

Воўка быў пусты, лёгкадумны хлопчык. Ён помсціў Тані за тое, што яна пагарджала ім і, калі на двары нікога не было, задзіраўся. Воўка падышоў да Тані, расставіў ногі літарай «Л» і сказаў:

— Я пра твайго тату і пра тваю маму ўсё ведаю...

— Каціся,—рашуча сказала Таня,—няма чаго табе пра іх ведаць.

Воўка нахабна ўсміхнуўся і паказаў свае «вароты».

— А я ведаю. Яны разводзяцца!

Таня стала горача. Быццам яе варам аблілі.

— Ідзі!—крыкнула яна.—Калі яшчэ раз скажаш, я табе яшчэ адзін зуб выб'ю!

Таня кінулася на Воўку. Ключка паляцела ў адзін бок, а Воўка—у другі. Таня біла яго кулакамі, штурхала. Але Воўка аказаўся дужэйшым. Ён збіў яе з ног і ўчапіўся пальцамі ў косы з новымі капроновымі стужкамі.

— Здавайся!—пераможна закрычаў ён.

У гэту хвіліну на двары паявілася Марынка. Яна схапіла вёнік, якім абмятаюць ногі, і памчалася да Воўкі. Ён уцякаў з крыкам і выццём, як уцякаюць людзі маладушныя.

Таня падалася ў канец двара. З аднаго боку там стаяла паветка, а з другога—высокая сцяна без вокан і дзвярэй. Таня выцірала з твару мокры снег і цяжка дыхала.

— У цябе што-небудзь баліць?—спытала Марынка.

— У мяне нічога не баліць. У мяне ўсярэдзіне баліць.

— Гэта ў цябе баліць душа,—аўтарытэтна заявіла Марынка.—Калі мяне пакрыўдзяць, у мяне таксама душа баліць.

Марынка была лепшая Таніна сяброўка. Але Таня ўсё роўна нічога ёй не расказала.

Яна толькі папрасіла разам з ёй прынесці ў дом іржавую гіру.

Гіра ляжала на тым самым месцы, дзе і раней. Толькі снегам яе замяло. З сумёта тырчэла чорная, падобная на тэлефонную трубку, ручка. Дзяўчынкі раскачалі гіру, каб яна адсталася ад зямлі, прасунулі ў вушка доўгі кій і панеслі гіру дадому.

Таніна кватэра была на першым паверсе. На дзвярах, абабітых шэрай цыратай, матляўся дагары нагамі на цвічку бляшаны нумарок. Ключ у Тані быў свой. Дзяўчынкі яна самастойная і ўмела рабіць усё сама. Умела ўключаць газавую пліту, гатаваць чай і нават смажыць яешню-глазунню з каўбасой.

Гіра жыла ў доме незаўважанай да самай раніцы. Потым Таня паказала яе бацьку.

— Бяры і падымай,—сказала яна.—У цябе будуць мускулы.

Бацька цяпер быў паслухмяны. Толькі вось курыць усё яшчэ не кідаў. Кажуць, у дарослых гэта не адразу атрымліваецца. Кідаюць і ніяк не кінучь. Маладушны народ! Бацька падышоў да гіры, нахіліўся, падняў яе сваімі тонкімі, худымі рукамі і паглядзеў на Таню—можна досыць?

— Падымай яшчэ,—загадала Таня.—Гэта толькі спачатку цяжка.

Настала нядзеля—дзень, калі можна даўжэй паспаць і рабіць, што хочаш. Але Таня ўстала ў сем гадзін. Дарослыя ўмеюць спаць доўга. А дзеці не. Напэўна, недзе ўсярэдзіне ў іх звоніць радасны і неўтаймаваны школьны званок, у адзін і той жа час.

У нядзелю ўсе абедалі разам. Мама наліла Тані місачку супу і сказала:

— Еш хутчэй. Мы з табой ідзем у кіно.

— А тата?—спытала Таня.

— У яго чарцяжы... Хіба ты не ведаеш?

Бацька збянтэжана паглядзеў на Таню і пераламаў пальцамі лустачку хлеба. Таня здагадалася: калі б яго папрасілі і калі б яму казалі, ён таксама пайшоў бы ў кіно. Відаць было, што яму хочацца пайсці.

Таня думала пра гэта і пра многае іншае, калі яны ішлі ў кіно. Раней яны хадзілі ўтрох. Левую руку яна давала маці, а правую—бацьку. Калі на дарозе была лужына, бацька і маці падымалі яе за рукі і гаварылі «оп!» Таня скакала цераз лужыну, а потым ішла, як усе. Глядзела навокал, слухала, што гавораць бацька і маці. Цяпер усё перамянілася.

У Тані зноў усё забалела, заныла недзе ўсярэдзіне, як пасля бойкі з Воўкам.

Кінатэатр быў у парку. Там хадзіла шмат народу, а на бакавых сцэжках ганялі на каньках хлапчкі. Маці спынілася ля кіёска, дзе летам прадавалі марожанае, і сказала Тані:

— Давай тут пачакаем... Яшчэ рана,—але сказала гэта неяк дзіўна, хаваючы вочы.

Яны стаялі і чакалі. Чакаць было нецікава. Каля кіно віселі карцінкі, хадзілі з білетами ў руках знаёмыя хлапчкі і дзяўчынкі. А тут не было нічога. Толькі кіёск з замёрзлымі шыбамі і брудны сумёт снегу.

Раптам на сцэжцы, дзе стаялі Таня і маці, паявіўся нейкі таўстун. У яго былі шапка-піражок, пухлыя шчокі і партфель з двума рамянямі. Шчокі ў яго былі сіняватага колеру. Нават не сіняватага, а фіялетавага.

Таня ўсё гэта заўважыла, бо глядзець больш не было на што. Таўстун прайшоў міма іх, зірнуў некуды ўбок і сам сабе сказаў: «Пара ўжо...»

Дзіўны чалавек. Ніхто з ім не размаўляе, а ён гаворыць. Але пра ўсё гэта Таня хутка забылася, бо маці сціснула ёй руку і сказала:

— Хадзем!

Яны пайшлі ў кіно. Туды, дзе гараць высока над галавою люстры, пахне мокрымі шапкамі і каўнярамі. Яны селі якраз пасярод. Адсюль усё было відаць. Наперадзе сядзеў нейкі хлапчук у шапцы. Таня яму сказала, і шапку ён адразу зняў.

Народу было поўна. Толькі справа ад маці цямнела пустое месца. Напэўна, нехта спазніўся ці наогул згубіў свой білет. Стаіць цяпер ля дзвярэй, шукае ў кішэнях і мармыча: «Расцяпа я, расцяпа! Колькі разоў сабе гаварыў!»

Святло пачало памалу гаснуць. Зарыпелі крэслы. Людзі падрыхтаваліся глядзець і слухаць. І тут... Таня зноў убачыла рассяянага таўстуну з партфелем. Ён таропка прабіраўся па вузкаму праходу. Якраз да таго месца, якое ніхто не заняў. Таня падціснула каленкі і прапусціла таўстуну. Цяпер ужо ніхто не будзе замінаць. Святло пагасла, і на экране замільгалі словы.

Фільм быў заблытаны, і Таня нічога не разумела. Яна хацела спытаць маці, чаму на экране так мітусяцца артысты і што там наогул адбываецца. Але тут яна пачула нейкі шэпт. Шапталіся маці і таўстун з пухлымі шчокамі. Ён нахіліўся да маці і назваў яе Верай Васільеўнай.

Вось гэта фокус! Выходзіць, ён ведаў маці і толькі прыкідваўся, быццам ідзе міма іх па сцэжцы сам па сабе.

Таня камячыла ў руках рукавічкі. Словы, якія сказаў на двары Воўка, не выходзілі ў яе з галавы. На экран яна больш не глядзела. Не магла глядзець. Яна нават не падняла галавы, калі ўсе раптам засмяяліся, а хлапчук наперадзе запляскаў у далоні і завішчаў ад захаплення.

Дадому вярталіся моўчкі. Таня пазірала знізу на маці. Яна ёй падабалася. Высокія цёмныя бровы, ямачкі на ружовых шчоках, а на галаве, быццам камячок снегу, белая пушыстая шапачка. Нездарма бацька глядзеў на маці і казаў: «Усё-такі ты ў мяне лепшая за ўсіх!» «Як жа ўсё гэта атрымліваецца? Чаму? Бацька ж займаецца гімнастыкай. І гіра ўжо стаіць у прырэднім пакоі...»—пакутавала Таня.

А маці нічога не заўважала навокал. Цягнула Таню, як цягнуць за сабой санкі або мех з бульбай. Таня не магла больш так. Ісці і маўчаць. Яна спынілася, уперлася нагамі ў рыжы, затаптаны падэшвамі снег і ціха, што нават сама не пачула, спытала:

— Ты з татам разводзішся, так?

Бровы маці сышліся на пераносці, а тонкія кончыкі іх, якія пераходзілі ў нітачку, падняліся і там застылі.

— Ты што?

— Нічога. Ты з татам разводзішся, а з гэтым пухлым разводзішся? Так? Думаеш, я не ведаю?..

Маці пачырванела, тузанула Таню за руку.

— Брыдка дзяўчынкі! Я табе пакажу дома!

Яна пацягнула Таню наперад. На чырвонае святло, на жоў-

Даліна ракі Салзан.

Усць-Ілім.

ТАМ, ДЗЕ УСЦЬ-ІЛІМ...

Больш як чвэрць стагоддзя назад, калі адгрымелі залпы вайны на Захадзе, нашу часць перакінулі на Усход. І вось тады, па дарозе да граніц Маньчжурый, я ўпершыню убачыў дзівоснае возера Байкал і зачараваўся велічнай суровасцю яго скалістых берагоў, свінцова-сінім колерам вод. Уражанне было настолькі моцнае, што захавалася на многія гады. Мяне не пакідала мара зноў наведаць гэтыя далёкія чужоўныя мясціны. І вось я тут у творчай камандзіроўцы.

Разам з іншымі мастакамі былі мы на Байкале, Ангарах. Пазнаёміліся са старым Іркуцкам, маладымі гарадамі Брацкам, Ангарскам, Усць-Ілімскім. Сустрэліся там з многімі цікавымі людзьмі — будаўнікамі новых гарадоў, перадавікамі сельскагаспадарчай вытворчасці, рабілі партрэтныя замалёўкі. Члены нашай групы выступалі з лекцыямі, давалі парады, як лепш зрабіць мастацкае афармленне тых ці іншых устаноў. Дамам культуры, клубам, бібліятэкам мы падаравалі больш як дваццаць эстампаў.

Кожны з нас прывёз з гэтай паездкі шмат эцюдаў сібірскага краявідаў і партрэтных замалёвак. Я таксама. Некаторыя з іх выбачыце на гэтай старонцы.

Р. ВІТКОўСкі, мастак

Аляксандра Іванаўна Хутхенава — даярка саўгаса «Саяны» Ангарскага раёна. Узнагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

тае, на абы якое. Цяпер у яе былі ружовыя не толькі шчокі, але і падбародак, і скроня, і вуха, дзе пабліскала маленечкая з сінім каменчыкам завушнічка. Людзі глядзелі ім услед і паціскалі плячыма. Яны не ведалі, куды спяшаюцца гэтыя жанчыны. Адна большая, а другая маленькая, у чорных валёнках і шэрай шапцы з зайца.

Але самае страшнае здарылася дома. Маці зняла футра і пайшла проста да бацькі. Яны там пачалі спрачацца, за нешта папракаць адзін аднаго. Таню туды не пусцілі. Яна сядзела ў спальні з кніжкай у руках. Глядзела ў кніжку, але нічога не бачыла — ні слоў, ні малюнкаў. Думкі яе блукалі то ля кіно, дзе паявіўся раптам таўстун з партфелем, то зусім блізка, у суседнім пакоі, дзе гаварылі, спрачаліся яе бацька і маці, быццам не разумеючы, а можа і сапраўды не разумеючы адзін аднаго.

Потым маці адчыніла дзверы і крыкнула ў калідор:

— Таццяна, хадзі сюды!

Таня ўвайшла. Маці сядзела на канапе, а бацька ля свайго стала са скруткамі чарцяжоў. У руцэ ў яго была папярэса.

— Сядай, — сказала маці і кінула на крэсла пасярод пакоя.

Таня села і паклала рукі на калені. Яна моўчкі перабірала тонкімі пальчыкамі. На вузенькіх ружовых пазногцях свяціліся маленькія крапінкі. Кажуць, яны прыносяць людзям радасць і шчасце. Таня чакала. Напэўна маці зараз пачне расказваць, як яны ішлі дадому і як Таня, не падумаўшы, сказала ёй жahlівае глупства. Потым яны будуць разам сароміць яе і патрабаваць, каб Таня прасіла ў маці прабачэння. Але здарылася зусім іншае. Маці памаўчала яшчэ крышку, потым роўным, строгім голасам сказала:

— Таццяна, ты ўжо вялікая. Ты павінна ўсё разумець...

Яна спатыкнулася на хвілінку і дадала: — Цяпер мы будзем жыць з табой у другім месцы. А тата застанецца тут. Мы з ім так вырашылі.

Таня не сказала ні слова. Толькі плечы яе сагнуліся яшчэ больш. Яна глядзела на свае пальцы, на маленечкія белыя крапінкі, якія прыносяць іншым дзецям шчасце і радасць. Словы маці ўдарылі яе больш балюча, чым рамень, чым рубчастая вяроўка, на якой вешаюць бялізну.

— Збяры свае падручнікі і цацкі... Ты мяне чуеш, Таццяна?

Таня маўчала. Усё жыццё бацька і маці былі з ёю побач. І дома, і ў шумлівай таўкатні вуліц, калі яны выходзілі гуляць. Левую руку Таня давала маці, а правую — бацьку. У яе дзве рукі, а жыць цяпер яна будзе быццам бы з адной. Ніхто не сцісне ёй ласкава пальцы, не падніме ўверх: «Оп!» Навошта ёй цяпер падручнікі і цацкі! Ёй не трэба ні падручнікаў, ні цацак. Калі так, ёй нічога не трэба...

Маці ўстала з канапы, рыпнула чорнымі туфлямі на высокім прамым абцасе і сказала бацьку:

— Пойдзем. Няхай Таццяна падумае і супакоіцца.

Яны пайшлі на кухню. Туды, дзе часам яны збіраліся ўсе разам, елі печаную ў духоўцы бульбу і пілі свежы, моцна завараны чай. У пакоі стала зусім ціха.

Таня апусціла на падлогу адну нагу, потым другую. Яна пастаяла пасярод пакоя, падумала і ціха выйшла ў калідор. У кутку, ля электрычнага лічыльніка, вісела вешалка, ляжалі як ім уздумаецца чаравікі і тапачкі і паміж іх тоўстая рыжая гіра. Таня зняла шэрае футра з выцёртым каўнерам і пушыстую шапку з зайца. Рыпнулі і зачыніліся за Таняй дзверы. Бляшаны нумарок, які вісеў дагары нагамі на адным цвічку, пахістаўся і стаў на сваё ранейшае месца.

На двары было пуста і няўтульна. З цёмнага вячэрняга неба сыпаў касы ліпкі снег. Таня села на ганак і сціснула калені. Яна прастудзіцца, захварэе на грып або шкарлатыну, а потым памрэ.

А снег ведаў сваю справу — сыпаў і сыпаў з чорнага неба. Плечы ў Тані сталі пушыстыя і круглыя. На шапцы з зайца вырасла яшчэ адна шапка. Толькі не шэрая, а белая.

Таня ўжо даўно замерзла, але ўсё роўна не ўставала з вузенькага халоднага ганка. Яна нізавошта не вернецца дадому. Яна застанецца тут назавсёды!

Недзе вельмі далёка, за сто кіламетраў, а можа і далей, рыпнулі дзверы. У калідоры, дзе ўжо даўно перагарэла і ператварылася ў шэры пусты шарык электрычная лямпачка, пачуліся крокі. Мужчынскія і жаночыя. Крокі сцішыліся ля Тані. У цемры забегаў і спыніўся ля яе ног праменьчык кішэннага ліхтарыка.

— Таццяна! — сказаў адзін голас.

— Штата! — ціха падтрымаў другі.

Ад гэтых простых, зразумелых слоў у Тані ўсё перавярнулася ў душы. Яна хацела заплакаць, але не змагла. Яна не ўмела плакаць, бо вочы ў яе былі на сухім месцы. Яна толькі апусціла галаву, і белая лёгкая шапка ціха звалілася і рассыпалася на яе каленях.

— Ідзіце ўсе! — глуха сказала Таня. — Я сама з вамі разводжуся.

Маленькая дзяўчынка Таня, якую бацька называў ласкавым і загадкавым імем Штата, не замерзла назавсёды на ганку. Бацька і маці ўвайшлі яе ў дом. Туды, дзе яна нарадзілася і жыла ўсё сваё маленькае жыццё. Рыпнулі і зачыніліся дзверы.

Настала ноч. Дом аслеп. Але яшчэ свяціліся квадрацікі вокан у Танінай кватэры. Ніхто не чуў, пра што там гаварылі людзі. Але пра нешта гаварылі. А снег пакорліва сыпаў і сыпаў на белы, маўклівы да раніцы горад.

Пераклала з рускай мовы Г. ВАСІЛЕўСКАЯ

ЛІСТЫ ЯКУБА КОЛАСА

Часта ўспамінаюцца цяжкія ваенныя гады. Перада мной паўстае, перш за ўсё, вобраз чалавека, які сваім бацькоўскім сэрцам, сваёй дабротой саграваў маю душу. У тыя дні, у Ташкенце, я часта бывала ў доме Якуба Коласа. Слаўную яго жонку Марыю Дзмітраўну, сыноў Данілу і Міхаса любілі ўсе землякі.

У лістападзе 1943 г. Якуб Колас з сям'ёй выехаў у Маскву. Часта пісаў мне.

Хочацца пазнаёміць чытачоў часопіса «Работніца і сялянка» з некаторымі лістамі народнага паэта. (Усю перапіску я перадала ў дар Музею імя Коласа).

Эдзі АГНЯЦВЕТ

Паштоўка ад 20 студзеня 1944 г.
(з Клязьмы)

...Віншую з вызваленнем нашай роднай краіны. Амаль увесь наш урад перабраўся на сваю зямлю. Можна ў хуткім часе перабярэмся і ўсе. Сёння адчыняецца 3-я за час вайны сесія Акадэміі Навук БССР. Праз колькі хвілін еду ў Маскву на сесію. Жыву патроху. Няма калі кончыць паэму. Пішу 15-ы раздзел. Як жывяце? Што робіце? Што наогул чуваеце ў вашых пісьменніцкіх колах? Вам, мусіць, сумна адной. Буду казаць, каб перабрацца і Вам, але счакайце вясны.

Цісну руку. Я. Колас.

Ад М. Д. шчырае прывітанне.

Ліст з Клязьмы ад 12.IV.44 г.

Мілая Эдзінька!

У скорым часе па прыездзе з Беларусі атрымаў я Ваша пісьмо. Роўна месяц таму назад, 12.III., я ездзіў у Нова-Беліцу, прыгарад Гомеля, на сесію Вярхоўнага Савета БССР... Ад'ехаўшы кіламетраў сто, а можа і меней, ад Масквы, пападаеш у зону, дзе кіпелі бітвы. Нідзе няма цэлае станцыі. Навокал руіны, бітая тэхніка, гарэлыя танкі, вагоны. Усё гэта валяецца пад адкосам. У Гомелі амаль ніводнага цаглянага дома не засталася. Захаваліся вуліцы на акрайку горада, дзе стаяць драўляныя домікі. Гомель — гэта труп горада: руіны, кучы друзу, бітай цэгля, гарэлага жалеза. На сесіі выступаў. Сустрэлі мяне надзвычай цёпла. А пасля прамовы зрабілі авачыю... Абралі мяне намеснікам Старшыні Вярхоўнага Савета. У дзень майго прыезду ў Нова-Беліцу была ясная пагода. Калі я пабачыў родныя беларускія землі і лясы, дык мяне ахапіла такое пачуццё, што мне захацелася плакаць.

Пасля сесіі ездзіў у камандзіроўку. Пачалі знаёміцца з людзьмі, прыехаўшымі з нямецкага лагера. Гэта ўсё беларусы.

У лагеры было больш за сорак тысяч народу — жанчыны, дзеці, старыя. Лагерь немцы зрабілі на мохавым бязлесным балотце, залітым вадою. Народ туліўся па купінах, гінуў ад холаду, голаду, пабоў. Шмат узарвалася людзей на мінах. Я напісаў у «Праўду» артыкул. Сёння скончыў яго.

Што тварылася ў лагеры, як гналі народ туды, трудна паверыць. Я даўно не браўся за пяро. Паэму закінуў — няма калі займацца паэзіяй. Зараз сяджу над рэдагаваннем падручніка па граматыцы.

У нас яшчэ зіма, холадна. Ды ўсё ж удзень прыграе сонца. А снегу многа. Ну, бываеце здаровы. Не забывайце. Я. К.

3 ліста ад 23.IV.1944

Мілая Эдзі!

Атрымаў Вашу адкрытку. Дзякую за памяць. Сяджу за сталом, пішу Вам пісьмо і чую, як холад ходзіць па нагах. Вясна яшчэ не ўсталявалася. На полі і ў лесе яшчэ сям-там ляжыць снег. Настаяшчага веснавога дня, цёплага, такога, каб хацелася пакупацца, калі не ў вадзе, дык хоць у паветры, не было.

Узяўся за паэму. Паглядзеў, калі пісаў яе апошні раз — аказваецца, 26 лютага. Не ведаю, колькі буду мець часу для пісання. У канцы вясны мяркую паехаць у Гомель і жыць там. Мне абяцалі падрыхтаваць памяшканне. Перадайце прывітанне маме і ўсім маім знаёмым узбекам. Усяго добрага. Жадаю здароўя, поспехаў. Пішыце. Я. Колас.

3 ліста ад 21.VI.44 г.

Лынькоў і Броўка, а таксама і Глебка едуць у Нова-Беліцу. 28 чэрвеня там будзе праведзена 2-я гадавіна са дня смерці Янкі Купалы. У гэты ж дзень адзначым яе і ў Маскве. Нічога не баліць, а ногі ледзьносяць мяне. М. Д. таксама не дужа добра адчувае сябе. Яна перадае ўсім паклон.

Мілую Зульфійу, Алімджана* і іншых маіх мілых узбекскіх паэтаў вітайце самым шчырым словам маім. Усяго найлепшага, Я. К.

3 ліста ад 18.VIII. 1944 г.

...Зараз з выданнем кніг даволі трудна: у першую чаргу друкуюць падручнікі. Часць работнікаў выдавецтва выехала ў Мінск. Работнікаў мала. Мала і наборшчыкаў. Не хапае карэктараў.

Наогул умовы даволі цяжкія, пакуль не наладзіцца справа. У кастрычніку і я збіраюся перабрацца ў Мінск. Працэнтаў на 80 Мінск разбуран. Не наладжаны яшчэ электрастанцыі. Трудна з памяшканнямі. Але хлопцы патрохі астальваюцца.

Большасць урадавых устаноў пераехала ў Мінск. Жыццё патроху наладжваецца.

М. Д. шле Вам сваё шчырае прывітанне.

Усяго добрага. Я. Колас.

* З вядомымі узбекскімі паэтамі Зульфійай і яе мужам Хамідам Алімджанам шчыра сябраваў Якуб Колас, як і з многімі узбекскімі пісьменнікамі. Э. А.

Фрагмент помніка Якубу Коласу на плошчы, якая носіць яго імя. г. Мінск.

ЧАЛАВЕК, А НЕ «РАБ СТАТКА ХРЫСТОВА»

Нарадзіўся чалавек. Колькі светлай радасці, трапяткога хвалявання і надзей прыносіць у жыццё сям'і нараджэнне дзіцяці! Падзея дарагая і блізкая не толькі для шчаслівых бацькоў, але і ўсяго нашага грамадства, бо дзіця — гэта будучы грамадзянін, закліканы будаваць камуністычнае грамадства і жыць у ім.

Розум дзіцяці, вобразна кажучы, — гэта чыстая дошка. І нам зусім не ўсё роўна, што там будзе напісана: з вялікай літары слова «Чалавек» ці з малой «раб статка Хрыстова». Мы — за Чалавека!

Вядома, рэлігійнае выхаванне ў нашы дні — рэдкасць, выключэнне. Але хіба памяншаецца ад гэтага яго шкоднасць? Хіба дае нам права на супакой тое, што выпадкі гэтыя — рэдка, выключныя?

Царкоўнікі і сектанты — зусім не прасцякі, якімі ўяўляюцца некаторым з нас. Яны спрытна выкарыстоўваюць кожную нашу хібу ў атэістычным выхаванні падрастаючага пакалення. Спрабуючы ў што б там ні было выратаваць рэлігію, прадоўжыць яе існаванне, яны не выпадкова выбіраюць дзяцей сваёй галоўнай мішэнню. Служыцелі культу добра разумеюць, што дарослага чалавека, перакананні якога ўжо ўстаяліся, зрабіць веруючым вельмі цяжка, а ідэйнае нявечанне дзяцей і непаналетніх — справа значна лягчэйшая.

Факты сведчаць, што асноўны ачаг дзіцячай рэлігійнасці — сям'я, што рэлігійнае адурманьванне часткі дзяцей і падлеткаў пэўным чынам звязана з уплывам старэйшых членаў сям'і — веруючых. Вядома, што пераважная большасць веруючых — гэта жанчыны. А ім належыць вядучая выхаваўчая роля ў сям'і, дзе кожны член грамадства так ці інакш праходзіць першую школу выхавання.

Механізм далучэння дзяцей да веры ў бога не такі ўжо складаны. На першы погляд ён наогул здаецца бяскрыўдным. Хто з бацькоў не чуў ад сваіх дзяцей пытанняў: «Хто зрабіў рэкі?», «Адкуль узятліся горы?», «Чаму ідзе дождж?», «Навошта матылёк на кветкі садзіцца?», «Што такое зоркі?», «Куды ўвечары хаваецца сонца?», «Чаму

травы зялёныя, а кветкі рознакаляровыя?», «Чаму дзень і ноч настаюць не адразу?», «Чаму цяплей і святлей паступова?» і г. д. Чым толькі не цікавіцца дзіця, пра што толькі не пытаецца ў бацькоў! Яго дапытлівасць і цікаўнасць сапраўды не ведаюць меж. Задаючы пытанні дарослым, дзіця нібыта адкрывае для сябе навакольны свет, вялізны і незнаёмы, цудоўны і дзіўны. У яго абуджаецца актыўная цікавасць да жыцця, да таго, што адбываецца навокал, да таго, што яно бачыць і чуе.

Спекулюючы на прагнай цікаўнасці дзіцяці, на яго нястрымным імкненні да ведаў, на яго асаблівай даверлівасці да старэйшых, многія веруючыя бацькі, і ў першую чаргу мамы і бабулі, так «адукоўваюць» сваіх дзяцей і ўнукаў, што тыя зрэшты робяцца рэлігійнымі. З іхняй дапамогай дзіця «даведваецца», што зіхатлівае сонца, ласкавы мясячык, белыя хмаркі, якія плывуць па небе, галасістыя птушкі, дождж і снег — усё гэта створана богам. Пра бога дзіцяці расказваюць нібыта пра нейкі нябачны дух, што знаходзіцца ўсюды, усё бачыць, але сам нікому не хоча паказвацца.

Хіба можа даверлівае дзіця не паверыць ва ўсё гэтае байкі? Хіба можа яно крытычна ацаніць паводзіны бацькоў і самастойна разабрацца, дзе хлусня, а дзе праўда, дзе святло, а дзе цемра? Дзіцячы розум яшчэ ніяк не можа ўявіць, што дарослыя могуць казаць яму няпраўду. Так самыя недарэчныя байкі пакідаюць след у душы і свядомасці дзяцей, жыццё іхняе ўяўленне, фантазію. І калі дзіцяці паспяваюць раней унушыць ідэю пра боскае стварэнне Зямлі, жывёл і чалавека, то яно засвойвае гэта ў першую чаргу. Дзеці любяць цудоўнае, казачнае, і такую версію яны ахвотна ўспрымаюць, лёгка пачынаюць у яе верыць.

Услед за гэтымі, яшчэ не ўсвядомленымі рэлігійнымі пачуццямі (і зноў-такі пры дапамозе веруючых дарослых) прыходзяць рэлігійныя дзеянні — дзіця носіць крыжык, ходзіць у царкву, прычашчаецца, поціць і г. д. Паступова ў яго

свядомасці пачынаюць умацоўвацца зачаткі веры. Веруючыя бацькі, якія ўпарта спрабуюць унушыць дзіцяці шчырую веру ў бога, знарок ці незнарок робяцца маральнымі (а бывае, што і фізічнымі) кáтамі дзіцяці, расхітваюць яго здароўе, псіхіку, нервовую сістэму.

Правільна выхоўваць дзіця — гэта значыць клапацівацца зацэрагаць яго ад празмерных узбуджэнняў, паступова загартуваць не толькі фізічна, але і псіхічна. Запалохванне — адзін з самых шкодных прыёмаў у выхаваўчай рабоце. Страх для дзіцяці — вялізная траўмуючая сіла, бо яно яшчэ не ў стане змагацца з гэтым пачуццём, суцішыць яго разумнай разважлівасцю. Спалох, які давалася перажыць у дзяцінстве, часта пакідае на доўга свой след, выклікаючы розныя нервовыя расстройства.

Рэлігійнае выхаванне, якое непазбежна закранае нейкія таямнічыя, незвычайныя, часта жудасныя па свайму характару з'явы, б'е па нервовай сістэме дзіцяці, узвінчвае яго эмоцыі, трымае пад няспынным прыгнётам страху. Ідэя вінаватасці, грахоўнасці, запаўшы ў падатлівую дзіцячую душу, можа даць тлятворныя ўсходы, зрабіцца прычынай цяжкіх перажыванняў.

Першы этап выхавання знаходзіцца амаль цалкам у веданні сям'і. Другім этапам выхаваўчай эстафеты з'яўляецца школа. Настае час, калі малога, выхаванага ў рэлігійнай сям'і, перахрысцішы, «з богам», выпраўляюць у школу. Ужо самыя першыя дні вучобы насцярожваюць дзіця. Як жа так: у школе падручнікі і настаўнікі, якім яно верыць, кажуць, што бога няма і ўсё гэта выдумкі царкоўнікаў, а дома веруючыя маці і бабуля ўбіваюць яму ў галаву веру ў бога, цягнуць у царкву ці на зборышча сектантаў?

Каму верыць? Пачынаецца самае жудаснае — раздваенне свядомасці дзіцяці. І як вынік — схільнасць да адзіноты, замкнёнасці, індывідуалізму і г. д. Гэтыя адмоўныя якасці, калі ім даць разрасціся, з цягам часу прагрэсуюць і ператвараюцца ў заганы асобы. І калі школа не пахістае рэлігійных пачуццяў, што запалі ў дзіцячую душу, то яны зробіцца асабістым перакананнем падлетка. Такі юнак ці дзяўчына можа закончыць школу, ведаць законы прыроды і грамадства, быць някепскім спецыялістам у вузкай галіне сваёй прафесіі і ўсё гэта спалучаць з верай у бога.

Выхаванне дзяцей у рэлігійным духу ажыццяўляецца цяпер галоўным чынам у сектанцкіх сем'ях. Асабліва шкодны ўплыў на сваіх дзяцей аказваюць члены сект адвентыстаў і пяцідзсятнікаў. Каб прывабіць

дзяцей да рэлігіі, яны нярэдка ужываюць дзікія, цёмрашальскія метады. Вось што расказвае дачка сектанта-пяцідзсятніка з гор. Пінска Людміла Гарошка: «У школе я зразумела шкоду рэлігіі і старалася як мага ўхіляцца ад рэлігійнага ўплыву бацькоў і іншых веруючых, але мяне гвалтам прымушалі ісці разам з імі ў малітоўны дом. Білі мяне па-зверску — гумавым шлангам, электрапроводам і ўсім іншым, што трапляла пад руку, цягалі за валасы, ірвалі на мне адзенне. Асабліва стараўся бацька Іван Піліпавіч Гарошка. Я часта хадзіла ў сіняхах, а галава і цяпер баліць. Чытаць мастацкую літаратуру, уступаць у камсамол, хадзіць у кіно, на танцы мне не дазвалялі. Кнігі, што я брала ў бібліятэцы, маці і бацька рвалі і кідалі ў печ».

Людмілу абаранілі ад бацькоў-цёмрашалаў. Цяпер яна вучыцца ў тэхнічным вучылішчы, жыве ў інтэрнаце, акружана ўвагай і клопатамі.

У сем'ях праваслаўных веруючых бацькі, як правіла, не папрабуюць ад дзяцей безагаворачнай веры ў бога, не ўжываюць запалохвання, жорсткіх мер прымусу. Але зло ўсё роўна гняздзіцца і тут. Такія бацькі ахвотна паўтараюць: «Мы не ўмешваемся ў тое, што вучаць нашы дзеці ў школе. Але ніхто і нам не забароніць растлумачваць дзецям наша разуменне добра і зла. Чыя праўда будзе мацнейшая, тая і пераможа!» Але ж у такім своеасаблівым паядынку «дзвюх праўд» можа ўзяць верх не тая, што мацнейшая, а тая, што ўбіваецца ў галаву дзіцяці ўпарта і штодзённа. Ды і ці можна разрываць надвое душу дзіцяці, прымушаючы яго кідацца з боку ў бок паміж «дзвюма праўдамі»?

Усякае рэлігійнае ўздзеянне на дзяцей, якія сталі школьнікамі, выклікае ў іх недаўменне, разгубленасць. Яны ўжо не могуць разабрацца ў тым, дзе ісціна, каму верыць, адначасова перажываюць супрацьлеглыя пачуцці, што стварае для іх абстаноўку напружанасці ў адносінах з іншымі.

Свабода сумлення, запісаная ў Канстытуцыі СССР, адносіцца да дарослых грамадзян, якія могуць адказаць за свае ўчынкі. Але мы ніяк не можам дазволіць каму б там ні было духоўна нявечыць дзяцей, не можам, не павінны заставацца абыякавымі да іх лёсу, калі веруючыя бацькі па сутнасці ўчыняюць духоўнае насілле. Для нас не можа быць абыякавым, чым з'яўляецца сям'я ў савецкім грамадстве: ячэйкай камуністычнага выхавання або прыстанішчам адсталых поглядаў, аджыўшай маралі, шкодных звычак і забабонаў.

А. КРАСНОУ,
кандыдат філасофскіх
навук, дацэнт

ДЭПУТАТ ЗААЗЕР'Я

Марыя Іванаўна ўзяла чарговы сноп і роўнай тонкай сцэжкай пачала расццілаць лён. Услед за ёй гэтак жа спрытна гналі сваю паласу, не адставалі ні на крок Глафіра Гіль, Марыя Жыхар і ўсе жанчыны з яе звяна. Так захапіліся работай, што не заўважылі, як за далёкім пералескам пагас апошні сонечны прамень. Толькі ці пагас? Паглядзелі на сцелішча — і ўразіла ўсіх дзівосная прыгажосць. Нібыта сонца, ідучы на спачын, пакінула тут свае промні. Увесь луг быў асветлены залатымі дарожкамі лёну.

— Ну, жанчынкі, якраз управіліся. А я баялася, што і на заўтра застанеца, — сказала звеннявая.

— Дзіва што! Такі тэмп задала пасля абеду: не дагнаць, — засмяяліся жанчыны. — А ўвогуле ты правільна рашыла. Убачылі, што ты пачала спяшацца, і адгадалі твой намер.

«Заўсёды вы мяне разумееце, падтрымліваеце. Таму і працаваць з вамі лёгка», — з удзячнасцю падумала Марыя Іванаўна, а ўголос сказала:

— Толькі вось кароў упоцёмку будзем даць. Але ж затое справа зроблена!

Над Заазер'ем апускаўся змрок. У некаторых дамах гарэла святло. На ганку Марыю Іванаўну сустрэў муж.

— Няма? — спытала яна.

— Няма, — адказаў Мікалай Нічыпаравіч. Ён ведаў, пра што пыталася жонка. Нешта даўнавата не слаў пісем старэйшы сын. Аляксандр — лётчык грамадзянскай авіяцыі, працуе ў Казахстане.

Управіўшыся з хатнімі справамі і павячэраўшы, Мікалай Нічыпаравіч сеў ля тэлевізара, а Марыя Іванаўна ўзялася пісаць Аляксандру пісьмо. Але не паспела вывесці першы радок, як у акно ціхенька пастукалі.

— Пішы, пішы. Я адчыню, — гэта сказаў муж.

Па голасу Марыя Іванаўна пазнала суседку. Тая ўвайшла разгубленая, хацела штосьці сказаць, але слёзы так і каціліся з вачэй.

— Зноў шалее п'яны?

Жанчына кінула галавой.

— Ды ты сядай, супакойся...

Мікалай Нічыпаравіч выйшаў на кухню. А жанчыны ўсчалі шчырую, задушэўную гутарку.

— Сёння нашы словы яму — што гарох аб сцяну. А заўтра я зайду...

Каторы ўжо год ва ўсякі час ідуць жыхары сяла Заазер'е са сваімі вялікімі і малымі клопатамі да дэпутата Марыі Іванаўны Касяк. Яны ведаюць, што заўсёды знойдуць тут увагу, падтрымку, добрую парадку.

Не было ў Заазер'і магазіна. Людзі з гэтым неяк мірыліся: разумелі, што адразу ва ўсіх вёсках магазіны не пабудуеш, трэба пачакаць. Але ў апошнія гады ўсё часцей усчыналі гаворку пра свой магазін. І дэпутат выканалася просьбу выбаршчыкаў. Спачатку дабілася, каб магазін адкрылі ў прыватным памяшканні. А праз два гады калгас паставіў новы будынак.

Кожную заяву, кожную скаргу і прапанову выбаршчыкаў Марыя Іванаўна разглядае з вялікай увагай. Аднойчы старшыня Кузьміцкага сельсавета Любоў Іванаўна Занковіч паказала Марыі Іванаўне пісьмо калгасніцы Галіны Булыгі. Тая прасіла лесу для будаўніцтва дома.

— Гэта жанчына з Заазер'я. Я хацела б ведаць вашу думку, Марыя Іванаўна.

— Ведаю Галіну. Працавітая, старанная. Абавязкова трэба выдзеліць лес.

З дапамогай сельсавета і калгаса сям'я Булыгі пабудавала новы прасторны дом. Яе шчасцю радуецца і Марыя Іванаўна.

Шмат добрага раскажуць вам жыхары Заазер'я пра свайго дэпутата. Хто дабіўся, каб старэйшыя п'яцей падвозілі ў школу? Марыя Іванаўна. Хто хадаінічаў пра будаўніцтва новага моста цераз рэчку? Марыя Іванаўна.

У мясцовы Савет Марыю Іванаўну выбіралі ажно шэсць скліканняў. І цяпер яна дэпутат Кузьміцкага сельсавета і Вілейскага раённага Саветаў. Выбіралася ў абласны і Вярхоўны Савет БССР.

Камуніст, Герой Сацыялістычнай Працы Марыя Іванаўна Касяк па-дзяржаўнаму падыходзіць да любой справы.

Я. МЫЧКО

ПАСПРАБУЙЦЕ хоць на хвіліну ўявіце сабе медыцыну без жанчын. Немагчыма, праўда? А між іншым, у царскай Расіі ім быў наглуха закрыты доступ да ўрачэбнай дзейнасці. Колькі змагаліся перадавыя людзі Расіі за права жанчын на атрыманне медыцынскай адукацыі! Жанчынам дазвалялі спачатку толькі прымаць роды.

Рыхтаваць павіальных бабак (так у мінулым называлі акушэрак) з сярэдняй медыцынскай адукацыяй пачалі ў канцы XVIII стагоддзя. Дарэчы, у 1847 годзе Магілёўская губернская ўрачэбная ўправа адкрыла спецыяльнае радзільнае аддзяленне пры бальніцы для падрыхтоўкі сельскіх павіальных бабак, якое ў 1865 годзе было ператворана ў Магілёўскую павіальную школу.

У гады Крымскай вайны, асабліва ў час абароны Севастопалю, рускія сёстры міласэрнасці праявілі небывалы гераізм, ратуючы параненых. Як пісаў потым вялікі хірург Мікалай Іванавіч Пірагоў, яны паказалі на практыцы, што «ніхто лепей за жанчын не можа спагадаць пакутам хворага і акружыць яго клопатам, які невядомы і, так сказаць, не ўласцівы мужчынам». Тым не менш, яшчэ доўга і цяжкай была барацьба жанчын за права нароўні з мужчынамі займацца ўрачэбнай дзейнасцю.

Пад націскам грамадскасці Пецярбургская медыка-хірургічная акадэмія дазволіла быць жанчынам на правах вольных слухачак наведваць заняткі. Але праз два гады новы ўніверсітэцкі статут зноў забараніў ім доступ у вышэйшыя навучальныя ўстановы. Першыя вольныя слухачкі Надзея Суслана і Марыя Бокава вымушаны былі ехаць за мяжу, каб завяршыць медыцынскую адукацыю. Яны скончылі медыцынскі факультэт Цюрыхскага ўніверсітэта і атрымалі дыпламы ўрача.

Неверагодна цяжкі і цяжны быў шлях у медыцыну нашай зямлячкі Варвары Кашаваравай-Рудневай, якая нарадзілася ў Чавусах Магілёўскай губерні. Колькі спатрэбілася сіл, каб пераадолець усе перашкоды і дабіцца залічэння ў Пецярбургскую медыка-хірургічную акадэмію! У 1868 годзе Варвара Аляксандраўна першая з жанчын Расіі ў 21 год атрымала дыплом урача ў сваёй краіне і стала акушэрам-гінеколагам. А праз восем год яна — таксама першая — абараніла дысертацыю на ступень доктара медыцыны і даказала, што жанчына здольна займацца не толькі ўрачэбнай практыкай, але і навуковымі даследаваннямі.

Прыклад Кашаваравай-Рудневай знайшоў гарачы водгук. Прагрэсіўныя вучоныя краіны настойліва дабіваліся стварэння спецыяльных вышэйшых меды-

Інфармацыйная мазайка

СКАРБНІЦА ДУМКІ

Споўнілася 50 год Дзяржаўнай бібліятэцы БССР імя У. І. Леніна — буйнейшай навуковай нацыянальнай бібліятэцы рэспублікі. У цяжкія гады разрухі і голаду пачалося яе фарміраванне. А зараз яе фонды перавышаюць 5 мільёнаў экзэмпляраў кніг, брашураў, часопісаў па розных пытаннях навукі, тэхнікі, літаратуры і мастацтва, а таксама нот, эстампаў, карт, патэнтаў, стандартаў і г. д. У бібліятэцы прадстаўлена айчынная і замежная літаратура са старажытных часоў да нашых дзён. Выданні, якія захоўваюцца тут, вельмі розныя: ад маленькай паштоўкі да вялізных фаліянтаў. Кнігі пра апошнія даследаванні ў галіне генетыкі і касманаўтыкі жывуць пад адным дахам з унікальнымі выданнямі XV—XVII стагоддзяў. Амаль 42 тысячы чытачоў наведваюць 12 чытальных залаў бібліятэкі. І, пакідаючы яе, кожны нясе з сабой багацце чалавечай думкі, частку цудоўнага скарбу культуры і навукі.

НАВІНКА ЗОІ БОГДАН

Вясной гэтага года мастацкі савет Міністэрства бытавога абслугоўвання зацвердзіў 39 новых узораў адзення, распрацаваных на Барысаўскай фабрыцы індывідуальнага пашыву. Майстры прыгожай вопраткі працягваюць пошукі новых модных фасонаў. Цяпер яны рыхтуюць на мастацкі савет яшчэ 32 мадэлі — не толькі шытыя, але і вязаныя рэчы.

Цікавую навінку асвоіла вязальшчыца Золя Богдан. Вельмі моднае ў сёлетнім сезоне понча-вязаная накідка — асабліва пасуе высокім, зграбным жанчынам.

АД ПАВІВАЛЬНЫХ БАБАК...

Да 100-годдзя вышэйшай жаночай медыцынскай адукацыі

цынскіх устаноў для жанчын. І царскае самадзяржаўе мусіла ўступіць. 10 ліпеня 1872 года быў падпісаны загад аб адкрыцці «Асобнага курса для адукацыі вучоных акушэрак» пры Медыка-хірургічнай акадэміі Пецярбурга.

Сто год таму назад, у лістападзе, і пачаліся заняткі ў той першай не толькі ў Расіі, але і ў Еўропе вышэйшай жаночай медыцынскай навучальнай установе. Уся перадавая прафесура Медыка-хірургічнай акадэміі ўключылася ў падрыхтоўку першага пакалення жанчын-урачоў. Широка вядомыя вучоныя — фізіёлаг І. М. Сечанаў, хірург М. В. Скліфасоўскі, хімік і кампазітар А. П. Барадзін і многія іншыя аддавалі шмат сіл гэтай высакароднай справе.

Ужо набліжаўся першы выпуск курсаў, як пачалася руска-турэцкая вайна. Не дачакаўшыся экзаменаў, многія выпускніцы паехалі на фронт. 25 жанчын-урачоў самааддана працавалі на перавязачных пунктах Шыпкі і Плеўны, у шпіталях і франтавых лазарэтах. Але толь-

кі пасля вайны, у 1880 годзе, жанчыны-урачы атрымалі права займацца ўрачэбнай практыкай нароўні з мужчынамі. І хця жаночыя курсы пры Медыка-хірургічнай акадэміі ў хуткім часе былі закрыты, у 1897 годзе пад уздзеяннем прагрэсіўных кругоў рускага грамадства царскі ўрад вымушаны быў стварыць у Пецярбурзе Жаночы медыцынскі інстытут.

Імёны выпускніц той першай медыцынскай установы шырока вядомы ў гісторыі айчынай медыцыны. Гэта А. Н. Шабанова — адна з першых у Расіі жанчын-педыятраў, П. Н. Тарноўская — псіхіятр і антраполог, А. Г. Архангельская — земскі хірург, К. П. Улезка-Строганова — патагістолаг.

І ўсё ж шлях у медыцыну для жанчын быў яшчэ вельмі складаны і цяжкі. Толькі пасля Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі ім адкрыўся неабмежаваны доступ у вышэйшыя навучальныя ўстановы, у тым ліку і ў медыцынскія. У 1921 годзе пачаў працаваць медыцынскі факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, які перарос потым у наш медыцынскі інстытут. І ўжо ў 1940 годзе ў рэспубліцы попелеч з мужчынамі ўрачэбнай практыкай займаліся больш як дзве тысячы жанчын, а ў 1913 годзе іх было толькі 73. А зараз ужо звыш паўмільёна жанчын у белых доктарскіх халатах ахоўваюць здароўе працоўных нашай краіны. У тым ліку 11 423 — у Беларусі.

Вось і ўявіце сабе цяпер медыцыну без жанчын! Яны прадстаўлены ў нашай рэспубліцы ва ўсіх медыцынскіх спецыяльнасцях, ад тэрапіі да рэанімацый. Але больш за ўсё іх у педыятрыі, акушэрстве і гінекалогіі.

А паглядзіце, як хутка расце колькасць жанчын-вучоных. Сярод 1633 навукова-педагагічных работнікаў рэспублікі, занятых у трох вышэйшых медыцынскіх навучальных установах і дзевяці навукова-даследчых інстытутах Міністэрства аховы здароўя, — 744 жанчыны, і большасць з іх — кандыдаты і дактары навук.

Пішу гэтыя лічбы і, здаецца, бачу недзе ўдалечыні Надзею Суславу, Марыю Бокаву, Варвару Кашавараву-Рудневу, якія былі некалі першапраходцамі ў медыцыне. Як захапілі яны жанчын сваім прыкладам! Колькі ў іх паслядоўніц! І мы ганарымся сёння не толькі тым, што маем такі шырокі доступ да медыцынскай адукацыі і ўрачэбнай практыкі, а і тым, на якую вышыню ўзнята жанчына-урач у нашым грамадстве. Колькі іх з'яўляюцца членамі партыйных камітэтаў, дэпутатамі Саветаў дэпутатаў працоўных, кіруюць медыцынскімі ўстановамі! Можна назваць імёны галоўных урачоў 3-й і 4-й клінічных бальніц горада Мінска Вольгі Дзмітраўны Жукоўскай і Алены Міхайлаўны Сельдзіміравай, члена-карэспандэнта Акадэміі навук БССР Таццяны Васільеўны Бірыч, галоўнага ўрача Мінскай абласной клінічнай бальніцы Марыі Іванаўны Катовіч, намесніка міністра аховы здароўя БССР Любові Пракопаўны Марынкевіч і многіх, многіх іншых.

Мы ганарымся ўсімі жанчынамі-медыкамі, тымі, хто дзень і ноч стаіць на варце аховы здароўя савецкага чалавека.

Кацярына ШЫШКО,
кандыдат медыцынскіх навук,
дацэнт Мінскага дзяржаўнага
медыцынскага інстытута

Шывок да шыўка, нітка да ніткі — і паступова прыгажэе сукенка і блузка, нараджаецца рэдкае характава ўзор на ручніку. Нібы ў казачных прыгажунь-умеліц, паслухмяна ходзіць іголка ў руках вышывальшчыц Бабруйскай фабрыкі мастацкіх вырабаў Зінаіды Мамай і Людмілы Кукінай.

Шмат такіх таленавітых людзей на Бабруйскай фабрыцы. Яны ствараюць сукенкі і блузкі, сувениры з дрэва, шарсцяныя вязаныя рэчы, лялек у нацыянальным убранні. Прадукцыю прадпрыемства ахвотна купляюць не толькі ў нашай краіне, але і за мяжой. Сёлета ў Швейцарыю, Аўстрыю, Бельгію і Фінляндыю будзе пастаўлена вырабаў на 412 тысяч рублёў.

На здымку: Зінаіда Мамай і Людміла Кукіна за работай.

Фота М. Жалудовіча (БЕЛТА).

Інфармацыйная мазаіка

РАНИЦОЙ, а палове восьмай, сталовая напайнецца шумам. Удоўж лініі раздачы выстрайваюцца студэнты, хутка разбіраюць каву, булочки, чай, малако, халодныя закускі. Касір прыспешвае і просіць прыгатаваць грошы за гадзю.

— 3 вас васемнаццаць капеек...

— 3 вас дваццаць дзве...

А тая, пераканаўшыся, што ў дзяўчыны справа пайшла налад, спяшаецца на раздачу паглядзець, як аформлены стравы, як арганізаваны рабочыя месцы раздаччыц, ці добра раскладзены на кафетэрыйнай стойцы халодныя закускі, напіткі, булочки-кандытарскія вырабы.

У гэтай абаяльнай жанчыне строгая патрабавальнасць кіраўніка спалучаецца з маця-

ГАСПАДЫНЯ

Снедаюць дружна. Да палавіны дзевятай у зале становіцца ціха: у калідорах Мінскага інстытута замежных моў вось-вось празвініць званок на першую лекцыю. Затое нарастае тэмп работы на кухні: да абеду павінна быць гатова ўсё, што запланавана па меню. Таму ў загадчыцы вытворчасці Валянціны Іванаўны Сушкевіч зараз шмат клопатаў — і вялікіх і малых.

Уважліва назірае Валянціна Іванаўна за работай маладых кулінараў. Каму дапаможа парадай, каму — проста скажа:

— Не, Валя, так агародніну для салаты не рэжучь. Паглядзі, як трэба, — мякка гаворыць яна Валі Яфіменка. Уважліва глядзіць Валя, як хутка і спрытна дзейнічае яе настаўніца.

— Зразумела?

— Ага! Давайце я паспрабую...

Валя бярэ ў рукі нож і стараецца рабіць усё так, як паказала Валянціна Іванаўна.

рынскай дабротой і сардэчнасцю. І частае яна па-мацярынску, з вечным неспакоем: а ці спадабалася, ці пад'елі, ці смачна было яе гасцям? Больш апетытна выглядаюць расольнік або вараная свежая капуста, калі ў талерку насыпаны пахучыя кроп і пятрушка; цефцелі або печань па-строганайску смачнейшыя, калі на гарнір — салата са свежай напуста, зялёны гарошан. На раздачы заўсёды ёсць прыгожа аформленыя закускі і стравы з агародніны, фруктаў, малочных прадуктаў.

— Гаспадыня, — з павагай гаворыць пра Сушкевіч старшыня прафкома інстытута Любоў Антонаўна Кіркі. — Нездарма ўдастоена ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга. Усе ёй удзячны ад душы.

А. МАНЬКОУ

таванай шыяй. Шчыра кажучы, я засумняваўся, што гэтая кволая істота «заззяе ў бліжэйшы час». Але спытаўся: «Як яе імя?»

— Оля Корбут, — адказаў Кныш і дадаў: — Прастудзілася, ангіна.

І раптам спартыўны свет зашумеў: юная гімнастка з Гродна выконвае на снарадах элементы, якіх яшчэ не бачыў свет! Сальто на бруках, на бярвенне — элементы «ультра-сі» (вышэйшай складанасці). Корбут смела ўступіла ў спрэчку з прызнанымі гімнасткамі краі-

А ці здолее яна дастойна спрацаваць «з чужымі», ды яшчэ ў абстаноўцы Алімпійскіх гульняў? Алімпійскія гульні — асаблівыя, іх нельга параўнаць ні з якімі іншымі спаборніцтвамі. Тут кожны адказвае не толькі перад таварышамі «па зброі», але і перад усёй спартыўнай дэлегацыяй краіны.

На Алімпійскіх гульнях выступалі тры гімнасткі з Беларусі — палавіна каманды. І выступалі выдатна — 9 медалёў з 15 здабылі беларускі. Іх поспех быў безагаворачны, самыя высокія ацэнкі атры-

ЗАЛАТЫЯ НАШЫ ДЗЯЎЧАТЫ

чоў, Алена Новікава, Уладзімір Лавецкі, Таццяна Самусенка, Аляксандр Малееў, Антаніна Кошаль, Уладзімір Шчукін — усе яны за бліскучыя перамогі на Алімпійскіх гульнях узнагароджаны залатымі і сярэбранымі медалёмі.

Доўгія гады на сусветным гімнастычным небасхіле ярка зіхацелі такія зоркі, як Ларыса Латыніна і Паліна Астахава. Здавалася тады, што нікому не ўдасца зацяміць іх ззянне. І як жа здзівіліся спецыялісты, калі на чэмпіянаце краіны ўспыхнула новая зорка — невядомага тады Ларыса Петрык з беларускага горада Віцебска, вучаніца невядомага ў спартыўным свеце трэнера Вікенція Дзмітрыева. З Віцебска, а не з Гродна, дзе на той час ужо набыла шырокую папулярнасць гімнастычная школа Рэнальда Кныша, выпускніца якога Алена Валчэцкая стала алімпійскай чэмпіёнкай у Токіо.

Ларыса Петрык трывала займае вядучае месца ў гімнастычным свеце. На наступнай Алімпіядзе, у Мехіка, яна становіцца чэмпіёнкай. А к гэтай часу ў тым жа Віцебску пачала ўзыходзіць новая зорка — Тамара Лазаковіч. Школа Кныша маўчала...

Увосень 1968 года давялося мне пабываць у Гродна. Зазірнуў у гімнастычную залу, дзе займаўся са сваімі выхаванцамі Рэнальд Іванавіч Кныш. Далікатна я пацікавіўся аб прычынах «зацішша».

— Знайсці талент і давесці яго да ззяння — доўгі працэс, — сказаў тады Кныш.

— Хто ж можа заззяць у бліжэйшы час?

Рэнальд Іванавіч павярнуўся да люстранай сцяны, на фоне якой павольна, асцярожна ішла па гімнастычнаму бярвену дзяўчынка ў чорным гімнастычным касцюме, маленькая, худзенькая, з забін-

ны. На Спартакіядзе народаў СССР у мінулым годзе яна пакарыла сваімі выступленнямі строгіх суддзяў і гледачоў.

Абсалютнай чэмпіёнкай Спартакіяды стала Тамара Лазаковіч з Віцебска, яна ж абараніла гонар савецкай гімнастыкі на чэмпіянаце Еўропы разам з Людмілай Турышчавай з Грознага. Абедзве паказалі аднолькавы вынік, абедзве заваявалі званне чэмпіёнак кантынента.

Пачаўся галоўны перыяд падрыхтоўкі да Алімпійскіх гульняў. Каму будзе даверана права прадстаўляць савецкую гімнастыку ў Мюнхене? Прэтэндэнт шмат. Хто ж?

Іх адбіраюць на турнірах. У Рыме пераможцай турніру стала Корбут, а праз некалькі месяцаў яна даказала сваё права быць у зборнай камандзе краіны, стаўшы пераможцай у спаборніцтвах на Кубак СССР.

Такім чынам, дружнае, творчае спаборніцтва двух беларускіх гарадоў — Гродна і Віцебска, двух трэнераў — Кныша і Дзмітрыева прывяло да прызнання іх вучаніц. І Тамара і Оля атрымалі пучэўкі ў Мюнхен.

І зноў нечаканасць: у спрэчках дзвюх беларускіх гімнастак уступае яшчэ адна — Антаніна Кошаль з Мінска, выхаванка Віктара Сяргеевіча Хамутава. Тоня выступала на Спартакіядзе народаў СССР у складзе зборнай каманды Беларусі, заваявала залаты медаль чэмпіёнкі за камандную перамогу і бронзавы — у асабістых спаборніцтвах. Гэта, бадай, найвышэйшы яе поспех. Відаць, не выпадкова прыкмецілі дзяўчынку ў раённым гарадку Смалевічах і запрасілі вучыцца ў Мінскай спецыялізаванай школе-інтэрнаце са спартыўным ухілам. Яе адметная рыса — дакладнасць, нават філіграннасць у выкананні гімнастычных элементаў.

Тоня ўступіла ў спрэчку «са сваімі».

малі яны, самыя бурныя апладысменты прызначаліся ім: лірычнай Тамары Лазаковіч, гарэзлівай Вользе Корбут, мяккай і строгай Антаніне Кошаль.

Што ж датычыць Вольгі Корбут, то Мюнхен прымусіла бушаваць іменна яна. «Корбут — гімнастка будучыні», «Корбут адкрывае новую эру ў гімнастыцы» — пісалі мясцовыя газеты. За лічаныя хвіліны пра Олю даведаўся ўвесь свет, яе папулярнасць стала агульнапрызнанай, пераможцу сустракалі аваяцыямі на вуліцах алімпійскай сталіцы, ёй пісалі словы падзякі з усіх пунктаў нашай планеты. А адна з аўтараў, маці дзвюх дзяўчынак, пісала са Злучаных Штатаў Амерыкі: «Мілая Оля! Мы заказаны ў цябе. Дазволь маім дзяўчынкам называць цябе сястрычкай, а мне — дачкой».

Савецкія рапірысткі таксама сталі алімпійскімі чэмпіёнкамі. Дзве з іх, палавіна каманды, з Мінска — Таццяна Самусенка і Алена Бялова. Гэта не першая перамога мінчанак. Абедзве яны ўдасцелі высокага звання чэмпіёнак свету, абедзве не навічкі на Алімпіядзе, для Таццяны Мюнхенская была чацвёртай, для Алены — другой. На трох Алімпіяддах Таццяна атрымала залатыя медалі, а на адной — сярэбраны, Алена ў Мехіка і ў Мюнхене ўдасцелі золата.

Спорт знаходзіцца па-за палітыкай. Але нашы алімпійцы ў Мюнхене ўнеслі адчувальны ўклад у палітыку мірнага суіснавання, дружбы народаў ва ўсім свеце. Яны прадэманстравалі свету правільнасць нацыянальнай палітыкі Савецкай дзяржавы: спартыўную дэлегацыю нашай краіны прадстаўлялі 26 нацыянальнасцей і народнасцей. Пospех нашых спартсменаў на Алімпіядзе — 50 залатых медалёў — гэта выдатны падарунак Радзіме да 50-годдзя стварэння СССР.

Д. БОЛДЫРАУ

Вольга Корбут.

Таццяна Самусенка.

Тамара Лазаковіч.

Алена Бялова.

Антаніна Кошаль.

НАШЫ суседзі атрымалі новую кватэру. Суседка, шчаслівая, заклапочаная, дзялілася сваімі задумамі:

— Хачу ўсю старызну замяніць чым-небудзь больш сучасным. І на кухні, і ў ваннай, і ў прырадным пакоі...

А новая кватэра сапраўды цудоўная. Прасторная прыхожая, зручная кухня, лоджыі. Я ўжо не кажу пра ўтульную сталовую і спальню. Разумею сваю суседку: гэтакі куток грэшна застаўляць выпадковымі рэчамі.

Падышла чарга, і заняў у кватэры месца салідны гарнітур. Зазяла белізнай кухня: новая белая шапка, столік, паліца.

— Цяпер засталіся толькі дробязі, — удакладніла праграму суседка. — Спяшацца не будзем, абы што нам не трэба. Тады і справім навацелле.

Але навацелле чамусьці зацягвалася. Нараджэнне хатняй утульнасці ў дэталях патрабавала немалых ахвяр. І не толькі матэрыяльных — суседка рыхталася да пераезду загалова. Ва ўсякім разе, калі я сустрэла яе праз два месяцы, яна прыкметна асунулася.

— Ведаеце, з ног збілася. У абедзенны перапынак, вечарамі, у выхадныя дні бегаю па магазінах. А да навацелля яшчэ не гатова.

І запрасіла:

— Хочаце са мной у магазін? Шукаю простую рэч. Вельмі люблю кветкі. Хочацца замяніць бабуліны гаршкі. Ды і на падаконнікі ставіць іх не хачу, каб святло не засланялі. Бачыла ў адных падстаўку для кветак — ажурную, металічную. Розныя кветкі згрупаваны разам з акварыумам. Вельмі прыгожа. Сам гаспадар зрабіў. А тут нават вазона не знойдзеш.

Уласна кажучы, такія-сякія прыстасаванні для кветак у продажу былі. Маленькія цацачныя кашпо, драўляныя палічкі. Але нашы кветкі патрабавалі пасудзіну на 3—4 кілаграмы зямлі. Гэта па-першае. А па-другое, такія самыя палічкі ўжо красаваліся ў пяці кватэрах нашых агульных знаёмых. Хіба можна спадзявацца на свежае ўражанне ад такой абноўкі?

— Гляджу і дзіўлюся, — стоячы перад вітрынай, канстатавала суседка. — Калі выпускаюць сукенкі або туфлі — сочаць за напрамкам моды, за тым, як будзе спалучацца купленая рэч з іншымі прадметамі туалету. А зойдзеш у магазіны гаспадарчых тавараў — убачыш хаатычнае разнастайле. Як быццам гэтыя рэчы, пакінуўшы паліцу, будуць існаваць самі па сабе, незалежна ад месца і часу.

Яна паказала на вясёлы карнавал плазмасавай пасуды. На першы погляд было шмат карысных і патрэбных рэчаў. І ўсё-такі цяжка паверыць: няўжо людзі, якія стваралі і выбіралі ўзоры перацінці, салонак, хрэніці, салатніці, хлебніці, друшлякоў, дапускалі думку, што гэтая стракатая кампанія калі-небудзь сустрэнецца на чыйсьці кухні? Нібыта не было ніякай справы да таго, як сябе паводзяць, як сябе адчуваюць гэтыя рэчы ў хатняй абста-

ноўцы, дзе ім трэба пражыць сваё карыснае жыццё.

Мы не выйшлі з магазіна з пустымі рукамі. Нам спадабаліся белыя шапкі для ваннай. Шчаслівай знаходкай аказалася складная хатняя партыя «Піянер», зручнае і прыгожае вынаходства для нашых дзяцей. Гэта ў нейкай меры згладзіла непрыемнае ўражанне. Але перш чым выйсці з магазіна, мы нерашуча пакруцілі ў руках гусятніцу-саркафаг, рознакаліберныя каструлі традыцыйнага цёмна-зялёнага колеру, чайнікі, які мог упрыгожыць хіба што старадаўні сірочы прытулак. Паглядзелі і паставілі на месца.

Магчыма, у цяжкія пасляваенныя гады такія чайнікі задаволялі бы нас нават такім сваім непрэзентабельным выглядам. Але цяпер у нашых утульных кухнях гэты старажытны ўзор мог выклікаць толькі сумную ўсмішку. Што ж зробіш, чайнікі і каструлі, патэльні і кафеянікі таксама падуладны старэнню. Не толькі фізічнаму, але і маральнаму. Яны таксама, як аўтамабілі, прыёмнікі, тэлевізары, маюць права разлічваць на сваё ўдасканаленне.

У кожным доме ёсць патэльня. І не адна, магчыма. Яна верай і праўдай служыць сям'і. Да патэльні гаспадыня прыстасоўвае накрывку, што засталася ад старой каструлі. А хіба не лепей, не зручней выпускаць патэльню з накрывкай? Каб не распырскваўся тлушч, каб не ўлятучваліся разам з парай каштоўныя вітаміны. І ці трэба, каб доўгая ручка была намертва прыкляпана? Яна ж замяняе гаспадыню, калі смажанне закончана, патэльню памыта і яе трэба паставіць на месца. Хіба не лепай зрабіць ручку, якую можна здымаць?

Кожную раніцу ў кожнай сям'і ставяць на канфорку чайнікі. Як бы хацелася бачыць гэтую рэч у яркім, мажорным выкананні, з вясёлым папярэдзжаючым свістачкам. Вы купілі б такі чайнік? Што датычыць нас з суседкай, то мы — з вялікай радасцю.

Або чаму не мець прыгожыя, вясёлага тону камплекты каструль? Чаму не скамбінаваць эмалевае пакрыццё ў некалькі колераў — для эфекту, для святлонасці? Чаму б не выпускаць у камплектах тавары-спадарожнікі: прасы і чайнікі з падстаўкамі, у наборах — неабходны кухонны посуд рознага прызначэння?

Словам, пытанні ў нас было нямала, і за адказаў на іх мы звярнуліся да спецыялістаў Беларускага гандлю гаспадарчымі таварамі. Дарэчы, інтэрв'ю адбылося ў зале, дзе выстаўлены ўзоры прадукцыі, якая прапануецца ўвазе пакупнікоў. Інтэрв'ю ў скарачэнні можна перадаць так:

— Ці можна будзе ў хуткім часе свабодна набыць прыгожыя чайнікі, бітоны, кубкі барысаўскага завода «Чырвоны металіст»?

— Наўрад ці хутка. Завод падлягае рэканструкцыі, і выпуск таго невялікага працэнта белай эмаліраванай пасуды, якую зрэдку можна ўхапіць у

магазін, раўназначны вытворчаму подзвігу.

— А чатырохвугольная патэльня з накрывкай і здымнай ручкай?

— Тры гады прапануем асвоіць яе вытворчасць Мінскаму маторнаму заводу.

— А гусятніца?

— Таксама ніяк не асвоіць маторны завод.

Цяжка дапусціць, што аптвыя гандлёвыя арганізацыі або магазіны адмовяцца ад прыгожага тавару, які карыстаецца попытам. Чым лепшая якасць вырабу, тым лягчэй яго прадаць пакупніку. Але бывае так: попыт перавышае прапанову. «Тут ужо не да знешняга выгляду — хача б толькі быў тавар у наяўнасці», — кажуць работнікі гандлю, забываючыся пра абарону інтарэсаў пакупніка.

Рэзон і апраўданне адны:

— Ідуць...

Ідуць — значыць, раскупляюцца ў магазінах. Ідуць сёння. Але ці пойдучаў заўтра, ці не асядуць мёртвым грузам на складах і ў падсобках?

Зусім яшчэ нядаўна з радасцю набывалі мы зручныя беленькі кантэйнеры для хлеба. Купіць яго можна было з вялікай цяжкасцю. Але вось вытворчасць кантэйнераў асвоілі мінскія аўтазавод і завод халадзільнікаў. Пакупнік пачаў аддаваць перавагу аўтазаводскаму кантэйнеру. У ім была маленькая дадатковая дэталі — рашотка, якая засцерагала дно кантэйнера ад іржаўчыны. Але і гэты ўзор сёння мог быць больш дасканалым. У кантэйнеры мы трымаем звычайна белы і чорны хлеб. А калі б зрабіць кантэйнер двухкамерны?

— Мы з гэтым кантэйнерам да арбітражу дайшлі, — гаворыць галоўны таваразнаўца базы Беларускага гандлю гаспадарчымі таварамі Віктар Канстанцінавіч Паўлоўскі. — Просім у аўтазавода сто тысяч штук, а нам прапануюць толькі тры...

У кабінете дырэктара аўтазавода Івана Міхайлавіча Дзёміна адбываецца знаёмства з навінкай. Кантэйнер большы па памеру, зручны, цана — пяць рублёў.

— Чаму ж сёлета іх так мала паступіць у продаж?

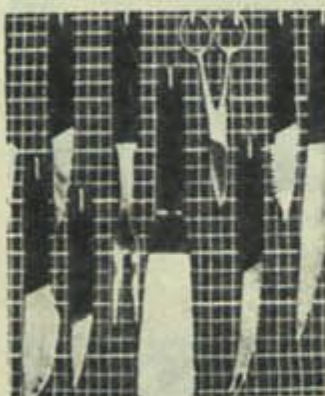
— Каб зрабіць такі кантэйнер, спатрэбіцца каля 60 аперацый. Вось калі б гандаль даў заяўку раней...

У рэалізацыі тавару ёсць сваё ўчора і заўтра. Пакуль яшчэ знаходзяць попыт швабры для мыцця падлогі, штопары, прышчэпкі для бялізны, старыя вешалкі. Але гэта ўжо тавары ўчарашняга дня. Як нязручна ў кватэры, застаўленай мэбляй, арудаваць гэтай самай губкай-швабрай! І асядае яна мёртвым грузам або служыць прамежкавым прыстасаваннем: зверху накідаецца звычайная ануча. Штопар на прыгожым святочным сталі выглядае нібы сірата казанская. А як дарэчы быў бы тут штопар-сувенір!

Памыўшы бялізну, гаспадыня здымае з вярочак прышчэпкі, потым зноў чапляе іх на тую ж вярочку і вешае

ЭСТЭТЫКУ — У БЫТ

на цвічок. А вось навінка завода імя Арджанікідзе — набор пластмасавых прышчэпак, арыгінальна ўпакаваных, як кветка сланечніку, смела можна будзе падараваць любой гаспадыні на 8-е Сакавіка — узрадуецца. Значыць, можна рабіць рэч прыгожа, з выдумкай, каб яна адным сваім выглядам прыносіла нам асалоду.

Перш чым трапіць на прылавак магазіна, а потым у дом, рэч павінна прайсці вялікі шлях. Вырабляецца доследны ўзор, які разглядаецца на экспертным савеце, яго абмяркоўваюць спецыялісты галіновых мастацкіх саветаў, прадстаўнікі гандлю. Абавязковы закон — захаванне ўсіх умоў ГОСТа. Тым не менш асобным узорам прадукцыі так не хапае кваліфікаванага заключэння мастака-дызайнера, які ацаніў бы іх з пункту гледжання ўнутранай і знешняй гармоніі, прыкіннуў бы, як упішучца яны ў наш хатні інтэр'ер.

За доўгую гісторыю свайго існавання людзі стварылі вакол сябе мноства прыгожых рэчаў. Іх карыснасць, мэтазгоднасць у спалучэнні з сапраўды мастацкім выкананнем рабіла некаторыя прадметы ўжытку творамі мастацтва, надавала рэчам не толькі ўтылітарную, але і эстэтычную каштоўнасць. У наш час вытворчасць прадметаў хатняга ўжытку пастаўлена на шырокую прамысловую аснову. Але хіба і ў гэтых умовах нельга зрабіць рэч не толькі карыснай, але і прыгожай, узняць яе да ўзроўню мастацтва? Таму сёння прамысловасці вельмі патрэбны мастак, які старанна працаваў бы над кожнай хатняй дробяззю.

Чалавек асвойвае свет па законах прыгажосці, гаварыў Маркс. У наш час мы маем на гэта самае шырокае права. І не толькі права, але і адказнасць перад часам.

В. КАРАЛЁВА

Прагрэсіўнай грамадскасці свету добра вядома імя выдатнай дачкі французскага народа, антыўнай удзельніцы міжнароднага жаночага руху Мары Клод Вайян-Куцюр'е. Нядаўна ёй споўнілася 60 гадоў.

САКРЭТ МАСАЖЫСТКІ

Павел КАВАЛЁЎ

Мал. К. Ціхановіча

Яны былі даўнімі сяброўкамі — медсястра Галіна Віктараўна і... жонка аднаго чалавека. Не будзем, аднак, называць яго прозвішча. Чалавека часам і без прозвішча пазнаць можна. А жонку таго чалавека звалі Анастасся Пятроўна.

Сустрэўшыся неяк на скверыку, Галіна Віктараўна і Анастасся Пятроўна разгаварыліся.

— Мой дык толькі і бегае цяпер па бальніцах... — паведаміла Анастасся Пятроўна свайёй сяброўцы.

— Яно як стукне пяцьдзесят, дык часцей трэба ў дактароў бываць, — згадзілася Галіна Віктараўна і гэтым самым на аўтарытэт медыцыны намякнула.

— А сама я дык і не думаю медыцыну турбаваць, хоць старэйшая за яго, — пахвалілася Анастасся Пятроўна.

— І добра, калі без нашага брата абыходзішся... — сказала Галіна Віктараўна, не звярнуўшы ўвагі на тое, што муж у Анастасі Пятроўны чамусьці раптам памаладзеў.

— Без брата то ён каторы і абыходзіцца, а вось без вас, сясцёр, дык... наўрад ці абыдзецца...

І Анастасся Пятроўна, не дасказаўшы думкі, хітравата ўсміхнулася ды прыжмураным вокам, як кажуць, абмацала ўсю постаць Галіны Віктараўны.

Медсястра сапраўды была прыгожая, статная. І, вядома, задаволена сабой і свайёй працай. Гэта ж яшчэ, як студэнткамі яны былі, у тэхнікуме вучыліся разам, дык з іх абедзвюх любаваліся, і яна, Галя, Настасця ні ў чым не ўступала.

Бойка сакаталі дзве сяброўкі. Адна другой прыемныя словы казалі, адна перад адной прыхарошваліся, як перад тым даволі цёмным люстэркам.

— Ну і чэрці паласатыя — гэтыя мужчыны, — жартаўліва сказала Галіна Віктараўна. — Каторы і хворы, а гатовы з'есці цябе вачыма, ды і слоўцы салёныя падпускае, не саромеецца...

— Гэта праўда, — згадзілася Анастасся Пятроўна, уважліва аглядаючы то сябе, то сваю сяброўку.

— Адзін дык проста нахабнік нейкі, — гаварыла далей Галіна Віктараўна. — Тлусты, як падсвінак той, на сэрца хварэе, масаж яму назначылі... Ну, да мяне на працэдурку ходзіць...

— Мой таксама... — уставіла была Анастасся Пятроўна, але медсястра не звярнула ўвагі на словы сяброўкі і працягвала:

— Спачатку быў ціхі. Вачыма толькі еў. Я цярпела. А што далей, то болей. Пачаў мускулы свае дэманстраваць, сілай выхваляцца. А потым быццам незнарок да рукі маёй дакрануўся. Пацалаваў нават...

— От жа нягоднік! — абурылася Анастасся Пятроўна. — Ты, вядома, паставіла яго на месца?

— Як устаў, дык прабачэння папрасіў, але ўсё на сустрэчы напрошваўся. Я папярэдзіла, каб да мяне на чарговы сеанс не прыходзіў...

— І што ж?

— Прыйдзе і чакае чаргі да мяне. Кажа, любя яму мае залатыя ручкі, ён ходзіць на працэдуру толькі з-за мяне. Ну, што ты яму, гэтаму пяцідзясятніку, скажаш?..

— Галоўрачу трэба сказаць,— параіла Анастасся Пятроўна.— Каб палячыў такога хворага іншымі лекамі...

— Нейкія знаёмыя з ім пры сустрэчах па-сяброўску размаўляюць, вясёлыя, здаровыя, як асілкі тыя, рагочуць на ўвесь калідор...

— А калі так, дык можа і варта пайсці на заляцанкі... Глядзіш, і работу лепшую мець будзеш,— павярнула гаворку ў другі бок вопытная Анастасся Пятроўна.

— А як Ігнат мой даснаецца? Жыццё ж тады не будзе. Ён не тое, што твой Апанас, памяркоўны і блізарукі.

— Гы-гы-гы! — зарагатала Анастасся Пятроўна.— Адсталы ты чалавек, Галіначка.

— Не, не дачакацца нахабніку, каб я патурала яго заляцаням. Хай сабе буду адсталай, як ты кажаш...

— Я кажу адсталы ты чалавек у тым сэнсе, што навін маіх не ведаеш,— усміхнулася здаволеная сабой Анастасся Пятроўна.

— Якіх? — зацікавілася Галіна Віктараўна.

— Я даўно Апанасу дала адстаўку... Пакінула яго...

— Вой, вой, вой!..

— А ты не войкай, Галачка. Цюхцяй быў Апанас. Дамасед. Службіст. Па параграфам жыў, ды па адной лініі хадзіў. Цяпер не тое,— і Анастасся Пятроўна азірнулася вакол.— На некалькі год маладзейшы за мяне. Кандыдат. Філософ.

— Ну, дык віншую, Настулька! Што ж гэта ты на вяселле не паклікала?

— А мы цяпер па-новаму. Хто прыйдзе, з тым і замочваем наша суіснаванне... Мірнае... Вольнае...

— І не запісваліся?

— Навошта гэтая фармальнасць! — скрывілася Анастасся Пятроўна.— Я ўвайшла ў яго кватэру на праспекце гаспадыняй...

Пісьменніку Паўлу Кавалёву— 60 гадоў. Рэдакцыя часопіса «Работніца і сялянка» віншуе юбіляра і прапануе нашым чытачам гумарэску «Сакрэт масажысткі», змешчаную ў двухтомніку выбраных твораў пісьменніка, які выйшаў нядаўна ў выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Галіна Віктараўна хацела штосьці перапытаць, але Анастасся Пятроўна не давала. Яна гаварыла, як малаціла:

— Мілы такі, добры, ласкавы. Кожную раніцу тапачкі мне падае. Па магазінах разам ходзім. Ніводнай новай карціны не прапускаем. На сходзі свае запрашае... Праўда, любіць, ну, гэта, чарачку кульнуць. Але мяне не менш любіць. Зноў жа недахоп, што зарана таўставатым стаў... Ды яшчэ...

— Прабач, прабач,— заспяшалася медсястра,— а як завуць яго?

— Гы-ы-ы, не прозвішча, а песня адна... Якое спалучэнне імёнаў, каб ты толькі ведала,— зацягвала адказ Анастасся Пятроўна.

А Галіна Віктараўна чакала, не зводзячы вачэй са здаволенага твару сяброўкі.

— Леў Тыгрынавіч Мядзведзеў,— працягла, з расстаноўкай вымавіла Анастасся Пятроўна.— Праўда, гучыць?

У Галіны Віктараўны вочы на лоб палезлі. Яна пачула прозвішча свайго пацыента па масажу.

Пачула, але перапытала:

— Дык гэта твой, новы?

Анастасся Пятроўна заўважыла здзіўленне на твары сяброўкі, і яе разгубленасць перадалася ёй. Яна маўчала.

— Калі так, то і масаж сама рабі яму,— выразна вымавіла Галіна Віктараўна, крутанулася на модных абцасах і пайшла ад сяброўкі, не развітаўшыся нават.

ЭКРАН

Новую каляровую двухсерыйную шырокакранную мастацкую кінастужку «А зоры тут ціхія...», пастаўленую рэжысёрам Станіславам Растоцкім па матывах аднайменнай аповесці Барыса Васільева, выпускае на экраны рэспублікі Маскоўская кінастудыя імя М. Горькага.

Дзея фільма адбываецца ў гады Вялікай Айчыннай вайны на адным з ціхіх участкаў фронту. Сюды ў распараджэнне старшыні Федэра Васкова прыбываюць дзяўчаты-зенітчыцы. Калі побач высаджваецца нямецкі дэсант, прывычнае, размеранае франтавое жыццё адразу парушаецца—неабходна ўступіць у няроўны паядынак з ворагам, выканаць свой абавязак перад Радзімай.

Галоўныя ролі выконваюць Андрэй Мартынаў, Вольга Астраумава, Ірына Шаўчук, Алена Драпека, Ірына Далганова, Кацярына Маркава.

Шырокакранная мастацкая кінастужка «Нечаканы госць» створана рэжысёрам Уладзімірам Манахавым на кінастудыі «Масфільм» па матывах аповесці Э. Казакевіча «Пры святле дня». У галоўных ролях здымаліся Аліна Пакроўская, Андрэй Мягкоў, Іван Лапікаў.

Выпускаецца на экраны рэспублікі яшчэ адна новая каляровая мастацкая кінастужка «Заўчасны чалавек», створаная рэжысёрам А. Ромам на кінастудыі «Масфільм» на аснове незакончанай п'есы А. М. Горькага «Янаў Багамолаў».

Карціна прымушае думаць пра сэнс жыцця, сцвярджае, што праца—галоўная неабходнасць жыцця чалавека, заклікае берагчы каханне ад пошласці, дзяляцтва.

Галоўныя ролі выконваюць Ігар Кваша, Анастасія Вярцінская, Аляксандр Калягін, Барыс Іваноў, Ніна Швацкая, Валянцін Смірніцкі.

«...Толькі праз год Масква пачула яго голас...»—так канчаецца дылогія пра савецкага разведчыка «Шлях

Кадр з кінатрылера «А зоры тут ціхія...»

у «Сатурн» і «Канец «Сатурна». Пра тое, што рабіў Крылоў-Краммер на працягу гэтага года, і расказвае новая шырокакранная мастацкая кінастужка «Бой пасля перамогі», створаная на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыі Васіля Ардамацкага і Міхаіла Блеймана.

Убачаць глядачы і новую шырокакранную мастацкую кінатрылеру «Зімародак» вытворчасці кінастудыі «Беларусьфільм». Аўтар сцэнарыя Юрый Якаўлеў, рэжысёр-пастаноўшчы Вячаслаў Нікіфараў.

Трое дзяцей—Марат, Васіль і Зоя ідуць па слядах падзвігу героя-партызана. Хто такі Зімародак? Якое яго сапраўднае імя?..

Разам са школьнікамі ў галоўных ролях здымаліся папулярныя кінатрылеры Уладзімір Самойлаў, Глеб Стрыжэнаў, Аляксандр Хвилья.

Кадр з кінатрылера «Бой пасля перамогі».

З РУСКАЙ КУХНІ

РАСЦЯГА

У каструлю наліць цёплае малако ці ваду, распусціць дрожджы, дадаць соль, цукар, яйкі, прасеяную муку і мясіць 5—10 минут не вельмі крутое цеста. У канцы замесу дадаць падагрэтае масла і паставіць у цёплае месца.

Гатовае цеста пакласці на дошку, раскачаць з яго жгут і разрэзаць на кавалкі. З кожнага кавалка скачаць шарык, а праз пяць минут — ляпёшкі, на сярэдзіну пакласці фарш і зашчыпаць краі так, каб пасярод прадаўгаватага піражка застаўся прасвет, праз які відна начинка. Паабал прасветаў закруціць краі так, каб пры выпечцы піражок не разгарнуўся. Даць 20—30 минут на рас-

стойку і выпякаць на працягу 10—15 минут пры тэмпературы 230—240 градусаў.

На 4 шклянкі мукі — 1 сталовую ложку цукру, 4 сталовыя лыжкі маргарыну, 1 яйка, 20 грамаў дрожджаў, 0,5 чайнай лыжкі солі, шклянка вады ці малака. Начынка: рыбу пасаліць і абсмажыць, выняць косці і пасячы не надта мелка. Цыбулю абсмажыць да светла-карычневага колеру, развесці невялікай колькасцю булёну або вады да кансістэнцыі густой смятаны. Падрыхтаваныя цыбулю, зялёна і соль дадаць да рыбы. На 400 грамаў рыбы ці 300 грамаў філе — 1 цыбуліна, 1 чайная ложка мукі, 2 сталовыя лыжкі алею.

ГУР'ЕЎСКАЯ КАША

Дзве шклянкі рысу перабраць, прамыць і зварыць у 4 шклянках падсоленай вады. Звараны рыс адкінуць на сіта і прамыць халоднай вадой. У асобнай каструлі разагрэць 2 сталовыя лыжкі масла, пакласці ў яе рыс, спырснуць яго 2—3 лыжкамі растопленага масла і тушыць на слабым агні на працягу 30—

40 минут. Паўшклянкі мёду, паўшклянкі вады і паўшклянкі разынак паварыць 10 минут. Гэтым соусам заліць яшчэ гарачы рыс.

САЛЯНКА НА МЯСНЫМ БУЛЁНЕ

Дробна парэзаць цыбулю і крыху падсмажыць, дадаўшы ў канцы смажання тамат-пюрэ. Нарэзаць на кавалачкі смажаныя або вараныя мясныя прадукты (мяса, вэндліну, язык, сасіскі, каўбасу), скласці ў посуд, дадаць дробна нарэзаныя салёныя агуркі без скуркі, падсмажаную цыбулю, лаўровы ліст, перац і заліць мясным булёнам. Паварыць 10 минут і падаць са смятанай і скрылёчкамі лімона, пасыпаць зялёнымі пятрушкі ці кропу.

300 грамаў мяса, 250 грамаў смажаных або вараных мясных прадуктаў, 2 цыбуліны, 2 сталовыя лыжкі тамат-пюрэ, 2 сталовыя лыжкі масла або маргарыну, 100 грамаў смятаны, чвэрць лімона, 150—200 грамаў салёных агуркоў.

ПАСЛЯ ВЯСЕЛЛЯ...

У чырвоным кутку студэнцкага інтэрната моладзь танцавала, весялілася. Гучэлі віншавальныя тосты, хорам крычалі «горка». Люда і Валодзя святкавалі вяселле. Сяброўкі нявесты не скарывалі сваёй зайздрасці: які прыгожы хлопец! Люда нядаўна пазнаёмілася з ім.

А роўна праз месяц яны стаялі перад судом. — Вы настойваеце на разводзе? — спытаў у маладых судзя. — А ці не занадта паспешнае ваша рашэнне? — Не, — адказала Людміла. — Уладзімір не той чалавек, за якога я яго палічыла.

— Ці доўга вы былі знаёмы да падачы заявы аб рэгістрацыі шлюбу?

— Адзін... тыдзень, — апусціўшы вочы, адказала ісціца. — Пазнаёміліся мы ў поездзе, калі я вярталася з зімовых канікул. Ехалі ў адным купэ. Валодзя вельмі цікава расказваў пра сваю службу ў арміі, пра работу на Поўначы. Ды і з выгляду мне спадабаўся.

— Чаму ж вы так паспешылі з падачай заявы ў ЗАГС? — спытаў адзін з народных засядацеляў.

— Гэта Валодзя настаяў. А я баялася страціць яго.

— Але вы ж яшчэ маладая. Вам толькі 19 гадоў... Тлумачэнні Уладзіміра непрыемна ўразілі нават умудроных вопытам суддзяў.

— Я ажаніўся, каб прапісацца ў Мінску, — прызнаўся ён.

Суд, вядома, скасаваў гэты шлюб. Ды і ці быў гэта шлюб?

З пункту гледжання савецкага права шлюб — гэта добраахвотны пажыццёвы саюз мужчыны і жанчыны, заключаны ва ўстаноўленым законам парадку, ён грунтуецца на поўнай раўнапраўнасці, узаемным каханні і павазе. Мэта шлюбу — утварэнне сям'і, нараджэнне і выхаванне дзяцей. Уступленне ў шлюб — вялікая і адказная падзея ў жыцці чалавека, да яе трэба рыхтавацца сур'ёзна. Маладыя людзі павінны правесці свае пачуцці, абдумаць сваё рашэнне. І не выпадкова прадугледжана законам такое правіла: паміж падачай заявы і рэгістрацыяй шлюбу павінна прайсці не менш аднаго месяца (у законе прадугледжаны выключэнні з гэтага правіла). А вось наглядны прыклад неабходнасці такой умовы. У 1971 годзе толькі ў бюро ЗАГС горада Мінска не з'явіліся рэгістраваць шлюб 1896 пар, якія падавалі заявы.

Летась у рэспубліцы было зарэгістравана 85 547 шлюбаў, а скасавана судамі 16 376 і звыш 2000 — органамі ЗАГС. З кожных дзесяці сем'яў, якія распаліся, у васьмі ёсць непаўналетнія дзеці. Як дзіўна гучаць тлумачэнні некаторых маладых людзей у судзе: «Я яго не кахала, калі выходзіла замуж. Думала, што прывыкну, але не здолела...» «Калі б я ведала, што ён такі стары (рознiца ва ўзросце — 25 гадоў!), я б не пайшла рэгістравацца». «Мы пазнаёміліся на танцах у парку, а назаўтра падалі заяву ў ЗАГС». «Замуж я выйшла па загаду маіх бацькоў...»

Разглядаючы справы аб скасаванні шлюбу, суд не задаваўся аднаго адмаўляе ў іску аб разводзе. Суд дапамагае мужу і жонцы захаваць сям'ю. Закон ускладае на яго абавязкі імкнуцца прымірыць мужа і жонку. Суд мае права адкласці разбор справы, назначыўшы тэрмін для прымірэння ў межах

шасці месяцаў. І ў многіх выпадках суды дасягаюць гэтай мэты. Толькі ў мінулым годзе судамі спынена дзякуючы прымірэнню 3688 спраў.

Нярэдка кажучы: навошта рэгістравацца? Запіс не стрымае, калі няма кахання. Правільна, не стрымае. Але ж сям'я — не толькі асабістая справа кожнага. Гэта ячэйка грамадства. І грамадству даводзіцца вырашаць пытанні асабістага і маёмаснага характару.

Возьмем, напрыклад, справы аб аліментах на дзяцей. Як цяжка бывае маладой маці нават з актыўнай дапамогай суда даказаць бацькоўства адназначна, з якім яна не знаходзіцца ў зарэгістраваным шлюбе. Суд мае права ўстанавіць бацькоўства не ва ўсіх выпадках, а толькі тады, калі даказана сумеснае пражыванне і вядзенне агульнай гаспадаркі маці дзіцяці і адназначна да нараджэння дзіцяці, сумеснае выхаванне або ўтрыманне сына або дачкі, дакладнае пацвярджэнне адназначна бацькоўства. Калі ж такіх доказаў няма, то суд не мае права прызнаць адназначна бацькам. Суды рэспублікі ў мінулым годзе разгледзелі 779 спраў аб устанаўленні бацькоўства і ў 169 выпадках адмовілі ў ісках. Наш закон абараняе інтарэсы маці і дзіцяці, аднак ён не патурае асобам, якія ўступаюць у выпадковыя сувязі.

К. звярнулася ў суд з заявай аб устанаўленні бацькоўства і аб спагнанні аліментаў, указавшы, што яна на працягу года сябравала і сустракалася з Б., а ў выніку ўступіла з ім у блізкія адносіны. 25 студзеня 1972 года яна нарадзіла дачку. Спачувала К. і на тое, што Б. абяцаў з ёю ажаніцца, у перыяд цяжарнасці абяцаў прызнаць дзіця сваім. Народны суд устанавіў, што К. і Б. сумесна не жылі, агульнай гаспадаркі не вялі, бацькам дзіцяці К. сябе не прызнаваў і не прызнае. У іску было адмоўлена. Суд рашыў строга па закону.

Клопаты пра дзіцячых бярэ на сябе дзяржава. У гэтых выпадках захоўваецца права маці на атрыманне ўстаноўленай заканадаўствам дапамогі на ўтрыманне і выхаванне народжанага ёю дзіцяці, а таксама права змясціць дзіця ў дзіцячую ўстанову за дзяржаўны кошт.

Заканадаўства аб шлюбе і сям'і змяшчае рад палажэнняў, накіраваных на ўзмацненне адназначнасці бацькоў за выхаванне дзяцей. Бацькі або адзін з іх па суду могуць быць пазбаўлены бацькоўскіх правоў, калі будзе ўстаноўлена, што яны не выконваюць сваіх абавязкаў па выхаванні дзяцей або злоўжываюць бацькоўскімі правамі, жорстка абыходзяцца з дзецьмі, шкодна ўплываюць на іх сваімі амаральнымі або антыграмадскімі паводзінамі, з'яўляюцца хранічнымі алкаголікамі або наркаманамі.

Але пазбаўленне бацькоўскіх правоў не вызваляе бацькоў ад абавязкаў па ўтрыманні дзяцей. Яны абавязаны плаціць аліменты на ўтрыманне дзіцяці, аднак не маюць права самі атрымліваць аліменты з паўналетніх дзяцей, калі састарэюць і страцяць працаздольнасць.

У савецкіх сем'ях нярэдка выхоўваюцца ўсыноўленыя (удачароныя) дзеці. Становішча ўсыноўленага дзіцяці прыроўнена да становішча родных дзяцей. Пры наяўнасці бацькоў, не пазбаўленых бацькоўскіх правоў, закон прадугледжвае, што той, хто ўсынаўляе, павінен атрымаць іх згоду. Але калі інтарэсы бацькоў супярэчаць інтарэсам дзяцей, калі бацькі ўхіляюцца ад удзелу ў іх выхаванні і ўтрыманні, то ўсынавіць, у выглядзе выключэння, можна і без іхняй згоды.

А. ХВАСТОУ,
кандыдат юрыдычных навук

ПЕРШЫ НЕСПАКОЙ

Музыка Ул. ЖУРОВІЧА

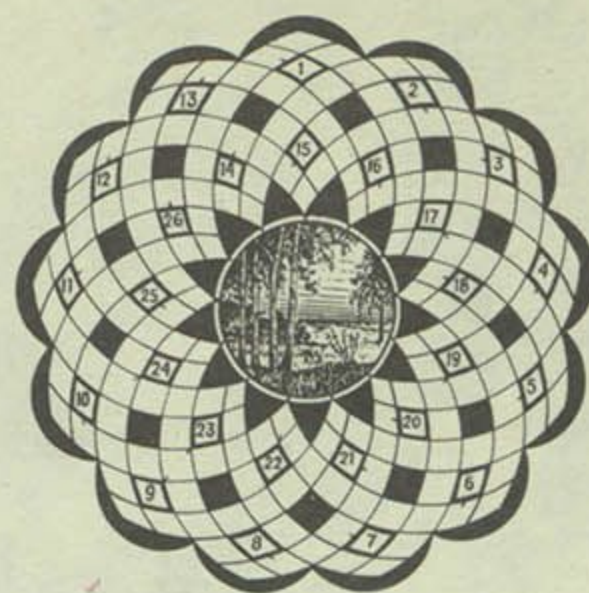
Словы Р. БАРАДУЛІНА

Дзе быў дагэтуль, за якой ракой,
Мой незнаёмы першы неспакой!
Чакаю шчасця першага свайго,
Не знаю толькі голасу яго,
Яго ўсмяшкі, яго вачэй.
Ты адгукніся, шчасце, хутчэй!

Пашлю я рэха шчасце пагукаць,
Пашлю я вецер сцежкі пашукаць,
Якімі ходзіць шчасце па зямлі.

Для мяне зоркі ў небе расцвілі,
Месячык ясны, ясней свяці,
Дапамажы мне шчасце знайсці.

Спяюцца песні, толькі я адна.
Над хатай ходзіць месяц да відна.
Дакуль ты будзеш, месяц, халасцяк!
Сяброўку-зорку вывадзі ў прасцягі!
Месячык ясны, ясней свяці!
Хай кожны знойдзе шчасце ў жыцці.

КРАСВОРД

Кожнае слова тут пачынаецца ад абазначанай клеткі і запісваецца вакол адпаведнай лічбы па ходу стрэлкі гадзінніка.

1. Аб'яднанне некалькіх прадпрыемстваў. 2. Будаўнічы матэрыял. 3. Беларускі народны танец. 4. Кінаактрыса, выканаўца галоўнай ролі ў фільме «Карнавальная ноч». 5. Першы лісцік у збожжавых раслін. 6. Рускі біёлаг. 7. Праліў, які раздзяляе в. Сахалін і в. Ханайда. 8. Птушка. 9. Сібірскае блюда. 10. Кветка. 11. Герой грэчаскай міфалогіі. 12. Горад у Беларусі. 13. Устаноўленыя адзіныя нарматывы і патрабаванні да матэрыялаў, вырабаў. 14. Легендарны браняносец. 15. Набор прадметаў аднаго прызначэння. 16. Ляцальны апарат. 17. Раздзел фізікі. 18. Адназначная жанчына-танкіст, удзельніца баёў на Курска-Арлоўскай дузе. 19. Возера ў БССР. 20. Актар тэатра «Рамэн». 21. Камедыя Я. Купалы. 22. Савецкі скульптар, аўтар помніка А. С. Пушкіну на Пушкінскіх гарах. 23. Мацнейшая фігурыстка свету ў парным катанні. 24. Драпежны звер сям'і куніц. 25. Вучоны. 26. Прадукт перагонкі смалы хвойных раслін.

Склаў Аляксандр ЖДАНКО

АДКАЗЫ НА ЗАДАЧУ-ШЫФРАГРАМУ
«АЛІМПІЯДА»,
змешчаную ў 9 нумары

1. Бікіла. 2. Філатаў. 3. Сектар. 4. Марфон. 5. Уласаў. 6. Фаварыт. 7. Іваноў. 8. Чучалаў. 9. Спірын. 10. Стартэр. 11. Атцоры. 12. Пінаева. 13. Панкін. 14. Снайпер. 15. Экіпаж. 16. Новікаў. 17. Купер. 18. Алімп. 19. Нурмі. 20. Балаш. 21. Каноз. 22. Оўэнс. 23. Нумар. 24. Бялоў. 25. Бурда. 26. Фінал. 27. Лусіс. 28. Стаер. 29. Козыр. 30. Аланс. 31. Шпага. 32. Касых.

У знешнім крузе будучы: Самусенка, Іткіна, Валчэцкая, Новікава.

На першай старонцы вкладки фрагмент з карціны І. Бароўскага «Медсястра».

Галоўны рэдактар М. І. КАРПЕНКА. Рэдакцыйная калегія: М. М. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, А. П. УС, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.
Тэлефоны: галоўнага рэдактара—32-20-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці—32-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі, культуры, быту—32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага.
Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар І. Л. Паўлава.

Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии. АТ 08445. Здадзена ў набор 1/X-72 г. Падпісана да друку 23/X-72 г. Друк арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Фармат 60×90¹/₄. Дадатак—выкрайка. Тыраж 377 677 экз. Зак. 1225. Цана 15 кап.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі, Мінск.

222680-11

80000000 198 132 1

и пр. и.

Цена 15 кап.

74995

